

כאמרו קרן לא נהג בנתיב... (מכתב מכתובים)

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו
מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עלית ארץ ישראל

גליון מספר 304

הוצאת ת"ו בנס הנח"ל
הד"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון
לע"נ הר"ר צבי בהר"ר מורדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ד"ל

בס"ד, טו אב התשס"ט. מסכת בבא מציעא דף קב - דף קח

דף קב ע"א
 (א) תוס' ד"ה בגובתא דקניא, מכאן נראה כמו שפירש רש"י וכו'. תמה המהר"ם, היאך הוכיחו ממה שצריך גובתא דקניא שמניחין המזוזה מעומד. וכתב לבאר בדוחק, שאם מניחים מעומד צריך לקבוע אותה במסמר בכותל כשאין עושין סדק, וכיון שאסור לנקוב המזוזה בעינן גובתא דקניא כדי לקבוע בו המסמר, אבל אם מניחים אותה מיושב אפשר בלא גובתא אלא להניחה על מסמרים.

(ב) גמ', וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא, כתב הריטב"א (החדשים), דדוקא מזוזה לא יטול, אבל שאר דברים שהשוכר קבע בבית ראשי ליטלם כשיצא. וכן כתבו בפסקי ריא"ז (ה"ז אות ב').

(ג) גמ', וקבר אשתו ושני בניו. פירש הריטב"א (המיוחסים), דנענש במדה כנגד מדה, דהוא נטל המזוזה ולא חשש להזיק של בעלי הבית, לכן נזוקו בני ביתו.

(ד) גמ', וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא. פירש השיטה מקובצת בשם ה"ר יהונתן, שמוכרה לדייר הבא אחריו. אבל הריטב"א (החדשים) כתב, דאפשר שחייב בעל הבית לפרוע דמיה. ובחכמת מנוח כתב, שפטור מלשלם, דכיון שנהגו כן הוה כאילו התנו שהראשון יעשה מזוזה והשני לא. ובבית יוסף (יורה דעה סימן רצ"א) הביא מה"ר מנוח, שאם הראשון מקפיד על דמיה, עוב לשלם לו אבל אין מוציאין. וכן כתב בבאר הגולה, אמנם ברמ"א שם כתב, דאם מקפיד על דמיה צריך לשלם לו.

(ה) גמ', ומנכרי נוטלה ויוצא. פירש הר"י יהונתן בשיטה מקובצת, ב' טעמים, א. שמא ינהג בה הנכרי מנהג בזיון, ב. שמא יכנס שם אורח ישראל נכי יחשוב שגרים שם ישראלים ויהרגוהו או יעלילו עליו עלילות. ובנמוקי יוסף (דף נט. מדפי הרי"ף) כתב בהחידוש, שאפילו בבית שדרכו להשכיר לישראלים מכל מקום יטלנה.

(ו) גמ', לא צריכא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא כמו בה. פירש רש"י ד"ה בחצר דמשכיר, דאיירי בלא השכירה. וקא משמע לן דחצרו של אדם קונה לו, ואין השוכר יכול לזכות בזבל, ואף על פי שנכנס ויוצא בחצר, מכל מקום אין מושכרת לו אלא לכך. אבל הרמב"ם (בפ"ו משכירות ה"ה) כתב, שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אף שהיא שכורה ביד אחרים. וכתב הראב"י, דדבר זה אינו מחזור, שהרי בגמ' העמידה בחצר דמשכיר, דהיינו שלא השכירה, שאם השכירה קניא ליה לשוכר. וכתב המגיד משנה, דקצת נראה כפירוש הרמב"ם, מהא דשינו הלשון ואמרו בחצר דמשכיר ולא אמרו בחצר דלא אגירא ליה לשוכר. אמנם הגר"א (שם) דחה, משום שיש לדייק להיפך, מהא דלא אמר בחצר דאגיר ליה לשוכר. והבית יוסף (חור"מ סימן שי"ג) הקשה על הרמב"ם, דהא קיימא לן שכירות ליומיה ממכר הוא, ואם כן החצר שייכת לשוכר, ואמאי קונה למשכיר. ותירץ הלחם משנה (פ"ז ה"א), דלא הוי ממכר אלא לענין להשתמש בו, אבל הבית בחוקת המשכיר, ולכך נמי שייך איסור של "לא תביא תועבה אל ביתך" דחשיב ביתו דמשכיר.

(ז) גמ', מסייע ליה לר' יוסי בר' חנינא. הקשו התוס' לעיל (יא: ד"ה וכו', כיון שאין המשכיר עומד בצד חצירו, והשוכר נמצא שם, הוה אינה משתמרת לדעת הבעלים אלא לדעת השוכר. ותירצו, דהמשכיר נמי גר שם. ובתוס' גיטין (עט: ד"ה פנימית, בסוה"ד, תירצו עוד, דהשוכר הוי כמו שומר, ושלוחו של משכיר. ומשמע אפילו בלא שיאמר לו. אמנם בשיטה מקובצת בשם רבינו פרץ והריטב"א כתב, דאמר לשוכר תשים עיניך בחצר זה.

(ח) גמ', אי הכי אימא סיפא יצא לו שם מציאה בעיר. ביאר השיטה מקובצת בשם הריטב"א והר"ן, דבשלמא בלא דברי ר' יוסי ב"ר חנינא, ברישא דליכא דעתו לא קנה, ובסיפא כיון שייצא לו שם מציאה בעיר כמאן דאיכא דעתו וקנה, אלא לר' יוסי בר' חנינא דבעי לאוקמי באינה משתמרת, אמאי דבריו קיימים.

(ט) גמ', כיון שייצא לו שם מציאה בעיר בדילי אינשי מינה. ביאר בשיטה מקובצת בשם הר"ח, דמתייראין להכנס שמא יאמר להם השלטון, אתם שנכנסתם בחצר לקחתם המציאה, לפיכך הוה לה חצר המשתמרת. והקצות החושן (סי' ר' סק"ב ד"ה ותמנהי), הוכיח מסוגיין דאם בדילי מהחפץ שייך שפיר לקנות מדין חצר, אף שהחצר מצד עצמה אינה משתמרת.

(י) גמ', מברל בדילי אינשי מינה. הקשה השיטה מקובצת בשם הרא"ש, כיון דאיירי בחצר המשתמרת, אמאי בעינן שיאמר תקני לי חצירי. ותירץ, משום רבותא דרישא נקטיה. אי נמי, כיון דאינה משתמרת ממש בעינן דיאמר (יא) תוס' ד"ה קולט מן האוויר, תימה ואי ליתא דרבי יוסי כו'. בשיטה מקובצת תירץ בשם הריטב"א והרא"ש ותלמיד הרי"ף, דבבבא היינו ברפת שבחצר, וכיון שרגילות לבא שם שוורים, דעתיה עליה, וקני.

(יב) גמ', אמר אבוי במדביק כלי בשולי פרה. הקשה הריטב"א (המיוחסים), למאן דאמר כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח, מאי אהני, ותירץ, דכיון דליכא אויר דבעל החצר, קנה השוכר. אך מכל מקום לרבא קשיא, כיון דלא מדביק אלא מניח כלי תחתיה, אמאי הרי אלו שלו.

(יג) גמ', זאת אומרת המשכיר חצירו סתם לא השכיר רפת שבה. הקשה הלחם משנה (פ"ו משכירות ה"ה), דמשמעות הגמ' שאם ישכיר להדיא את הרפת, הובל של השוכר, וקשיא להרמב"ם (הובא לעיל אות ו') דסובר, שאף בהשכיר החצר, הובל למשכיר. ותירץ, דר' אשי מוקי לברייתא בתורי דשוכר, ולכך דווקא בלא השכיר לו הרפת, מפקיר הגללים. והתורת חיים, והפולפולא חריפתא (אות ח') תירצו, דברפת שעשויה להעמיד בהמות ולעשות זבל, כשמשכירה, משכירה אדעתא שהזבל לשוכר, כיון דהוא תשמישו, מה שאין כן בחצר, שאין הובל מעיקרי השימושים שלה.

(יד) גמ', אי הכי אמאי אסורות משום גזל אאמן וכו'. פירש רש"י ד"ה אאמן, כלומר גזל דדרכי שלום אפילו אאמן נמי כו'. וביארו הריטב"א (החדשים) והר"ן, דאליבא דרש"י, סבר המקשה, שאין איסור גזל על האם, דכיון שעפה אין דעתו עליה. ולכך מקשינן, דאם איירי שלא יצאה כל הביצה אם כן הביצה נמי תעוף, וגם עליה אין דעתו של בעל השוכר. והתירצו השיבו, דדעתו גם על אמן דמסתמא תחזור. ואי בעית אימא, דנהי שאין דעתו על האם, מכל מקום דעתו על הביצה דאומר מסתמא תטילה כאן. אמנם הרמב"ן והריטב"א (החדשים) הקשו על רש"י, דלישנא "אאמן" משמע רק אמן. ועוד, דבסנהדרין (כד: כד) מבואר דלכולי עילמא איכא איסור גזל על האם. ולכך פירשו כתוס' ד"ה אי הכי.

(טו) גמ', אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם. כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, דאסור מן התורה. אבל הרמב"ם (פכ"ג ממכירה ה"י) כתב, דהוי גזירת חכמים, שאסרו לקנות, דמדאורייתא אין איסור אלא בנטילה, וקרא אסמכתא בעלמא הוא.

דף קב ע"ב
טז) תוס' ד"ה ובה מעשה לפני, תימה דלשמואל משמע דמספקא כו'. הקשו

הדרה תיזמי

מסכת בבא מציעא דף קב – דף קג

טו אב – טז אב התשס"ט

(שם), כפי טובת לבך ונדיבותיך שאינך מקפיד על הזמן אם יאריך. (ה) **רש"י ד"ה והוא דקני מיניה**, דבעלים אבל לא קני מכי אהדריה כלתה קנייה דמשיכה ראשונה. והיינו, דבעינן קנין חליפין ולא סגי במשיכה. והקשה **הריטב"א** (החדשים), אם כוונתו להשאיל לעולם, למה לא סגי במשיכה. **ובלחם משנה** (פ"א משאלה ה"ח) תירץ, שצריך קנין לחזק את הענין יותר. **ובאבן האזל** (שם) ביאר, דאין כאן סתם שאלה, אלא כעין שותפות, ולכן בעינן קנין מיוחד לחזק השאלה.

(ו) **גמ', ומהדר ליה קתיה. בהגהות הגר"א** (אות ג'), ביאר בשיטת **רש"י ד"ה ומהדר ליה קתא**, דאף שאפשר לתקנו, אינו רשאי לתקנו ולהמשיך בשאלה, אלא כיון שנשבר אינו בטובו, וחוזר למשאל. אבל **הר"ן והראב"ד** פליגי, וסברי שאם שייך לתקן יכול לתקנו ולהמשיך לשואלו. והר"ן דייק כן מלשון הגמ' "מהדר קתיה", דדוקא שנשאר הקת לבדה, אבל לא שבריה דאם נשבר יתקנו. **והריטב"א** (החדשים) דחה הראיה, דאדרבה נקט "קתיה" לרבותא, דאף דהקת שלמה, מכל מקום אינו בטובו, כיון שהגרזן כבר אינו בטובו.

(ז) **רש"י ד"ה וצריך למיקני מיניה**, מעיקרא ואי לא קנה מיניה דיבורא בעלמא א"ל כו'. הקשה **הריטב"א** (החדשים), הא פשיטא ששאלת קרקע אינה נקנית בדיבור אלא בקנין, ותירץ, דקא משמע לן שאין חפירת חד גרנותא נחשבת לקנין חזקה עבור כל השדה לעשות בה גרנותא.

(ח) **גמ', אי דאמר בית זה נפל אזל ליה**. שיטת **הרמב"ן והר"ן**, דאין השוכר משלם אלא על מה שגר עד נפילת הבית. וכן מוכח בתוס' לעיל (קב: ד"ה בחזקת). אבל **הריטב"א** (החדשים) הביא בשם רבו הרא"ה, שהשוכר חייב לשלם על כל התקופה, וגם על הזמן שאחר הנפילה. וכן מדייק ההגהות **אשרי לעיל** (פרק האומנין סימן י') מהא דכתב **רש"י ד"ה אודא ליה**, שמולו של שוכר גרם.

(ט) **גמ', אי דאמר ליה בית סתם כו'**. כתב **הנמוקי יוסף**, (ס. מדפי הרי"ף), דהא כל דיהיב ליה בית שיש בו ד' על ד' בהכי סגי. והביא, דמדברי **הרמב"ם** (פ"ה משכירות ה"ז) נראה, דאפילו התחיל לגור בבית קודם שנפל אמרינן דסגי בארבע על ארבע. אבל **הריטב"א** (החדשים) כתב, דאם כבר נחת לגויה דכולי עלמא לא מצי משני ליה לבית אחר.

פרק המקבל

(י) **מתני', המקבל שדה מחבירו**. כתב **רש"י בד"ה המקבל**, או בחכירות וכך כורים לשנה. אבל **הרמב"ם** (פ"ח משכירות ה"ו) כתב, "השוכר או המקבל וכו'". וכתב **התוס' יו"ט**, דרש"י הוה מצי לפרושי נמי בכך וכך מעות לשנה, דהיינו שכירות, ואין בין שוכר לחוכר לענין דינא, אלא חילוק השם. ועיין במאירי.

(יא) **גמ', מקום שנהגו לקצור**. הקשה **השיטה מקובצת** בשם **הראב"ד**, אמאי לא פרכה הגמ' פשיטא, כדפריך בחרישה. ותירץ, משום דתני עלה "ושניהם מעכבים זה על זה", מה שאין לומר בחרישה. מאי ושניהם מעכבין זה על זה, כלומר כיון דתני מקום שנהגו לקצור אינו רשאי לעקור וכו' אלמא איכא טעמא דעיכובא בכל חדא וחדא, וכיון דהכי הוא, פשיטא דמעכבי אהדדי. ושני ליה מה טעם קאמר, מה טעם איני רשאי בכל חדא וחדא משום דשניהם מעכבין זה על זה, כלומר מפני שיש טעם לעכב זה על זה, ולא ימתין עד שיעכב עליו, כי אין רשות לאדם שיעשה שלא כדין ויאמר שלא יקפידו עליו.

(יב) **מתני', כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן**. הקשה **הרשב"א**, מאי רבותא, הא תנא "הכל כמנהג המדינה", ואם נהגו לחלוק בתבן חולקין ואם לאו אין חולקין. ותירץ, **דאמקום חדש** שאין שם מנהג קאמר, דהיינו דבמקום שאין שם מנהג מן הדין חולקין בתבן, ובקש כשם שחולקין בתבואה. והר"ן (ס: מדפי הרי"ף) הוסיף, דהנך קמאי בעיר חדשה לא דייגינן בהו מידי, מה שאין כן בתבן ובקש דבמקום שאין שם מנהג ידוע, חולקין. **ובתפארת ציון** (על המשניות) יישב, דאשמועינן, דלא אמרינן דהתבן והקש שייכי למי שבהמותיו מובלים את השדה, דסלקא דעתך דהם שלו כיון דנצרך לו התבן והקש לבהמותיו הרועות שם, לצורך השדה, קא משמע לן. וכתב **המאירי**, דכל שלא נהגו בו רוב העיר, אף על פי שיש יחידיים נוהגים בכך מתוך עין יפה, אין ללמוד מהם. וכן הדין בשאר הדברים.

(יג) **מתני', בתבן ובקש**. פירש **רש"י בשבת** (לו: ד"ה קש, ונבות השבולין. וכתב שם **המהרש"א**, דהיינו הנקצר עם ראש השבולת. אמנם **בתוס'** (שם) **ד"ה כירה** משמע ש"זנב השיבולין" הוא הנשאר בארץ ואינו נקצר עם

המהרש"א בסוגיין, **והמהר"ם** (**בבבא בתרא** קה:), אמאי מקשו דוקא אליבא דשמואל, הא אף לרב ורב נחמן טעמיה דר' יוסי משום ספק.

(יז) **גמ', אמר רב אי הואי התם הוה יהיבנא ליה כוליה למשכיר**. ביארו **הרמב"ן והר"ן**, דרב לא פליג אמתניתין, אלא סבירא ליה כבן ננס **בבבא בתרא** (קה:): דתפוס לשון אחרון, ומתני' כרבנן דמספקא להו.

(יח) **גמ', ושמואל אמר בבא באמצע החודש עסקינן אבל בא בתחילת החודש כו'**. הקשה **הקובץ הערות** (סימן סו, יב), נימא שהקרקע בחזקת השוכר, והספק אם יצאת מרשותו, והמוציא מחבירו עליו הראיה, דהשוכר הוא המוחזק. ותירץ, דהספק בתחילת היציאה מהבעלים, אם יצאה מרשותו גם לחודש העיבור.

(יט) **גמ', שם**. הקשה **הר"ן**, כשבא המשכיר בתחילת החודש, נהי דהוא מוחזק בקרקע, מכל מקום השוכר מוחזק במעותיו. ותירץ, דחייב השוכר הוא ברור, וודאי, וחייבו של המשכיר הוא ספק, הלכך מחייבים השוכר שחייבו ברור, ואין מחייבים המשכיר שחייבו ספק.

(כ) **גמ', ור' נחמן אמר קרקע בחזקת בעליה קיימת**. כתב **הנמוקי יוסף** (נט). מדפי הרי"ף), דר' נחמן מוקי מתני' כסומכוס, ולדינא פוסק כרבנן ולא פליג אמתני'. אבל **התוס' בכורות** (מח:). **ד"ה דאמר** כתבו, דמתני' היא אף לרבנן, דיש דברים שחכמים היו מסופקים בדין, ותיקנו שיחלוקו. והקשה **הגרע"א** (בגליון הש"ס שם), אם כן היאך פליג רב נחמן על המשנה, והניח בצריך עיון גדול.

(כא) **תוס' ד"ה בחזקת שלא נפרה, בתוה"ד**, אבל קשה דא"כ היכי מייתי וכו' אלא יש לומר כו'. ולכאורה אכתי יש לחלק בין פדיון הבן לשוכר, שבשוכר איכא טעמא דלא לטרדן. וכתב **השיטה מקובצת** בשם **גליון**, וכן הוא **בתוס' בבבא בתרא** (ה:). **ד"ה כי היכי**, דאף בפדיון הבן איכא טרדא דמצודה, שזריזין מקדימים למצוות. והקשה **בקובץ שיעורים** (**בבא בתרא** אות כח), דזריזין מקדימים אינו אלא ביום ל', ולא קודם לכן.

(כב) **בא"ד**, או יפול ביתו של משכיר ויוציאנו. הקשו **המהר"ם והתורת חיים**, דבתוך זמן השכירות לא יכול המשכיר להוציא, כמו שכתב **רש"י לעיל** (קא:). **ד"ה לא עדיפת**, והרי הכא איירי תוך זמנו. ואכן **בתוס' הרא"ש**, לא כתב אלא גזונא דשמא יפול הבית המושכר, ותו לא. **והמהר"ם** תירץ, דכוונת תוס' שאין רוצה לבא עמו בדינא ודייני. **ובקצות החושן** (סימן שיב סק"א) תירץ, דאיירי בסתם שכירות שזמנה ל' יום ובוה יכול המשכיר להוציא, כיון שלא קבעו זמן בפירוש. אבל **בהגהות הגר"א** (כאן אות ז') כתב, דתוס' פליגי על הרא"ש.

דף קג ע"א

(א) **רש"י ד"ה אבל, בסוה"ד**, ובשבעת היסת שהטילו חכמים על מי שאינו מודה במקצת. הקשה **הרש"ש**, הא שבעת היסת נתקנה בימי ר' נחמן, והכא מרא דשמעתתא הוא ר' יוחנן שהיה לפני רב נחמן. ותירץ, דהכא תקנו עוד קודם התקנה הכללית, וכמו שכתב **הש"ך** (סימן פז סק"א). **והפני יהושע** (**ארש"י לעיל** (ב: **ד"ה שנים**)) כתב, דשיטת **רש"י**, ששבעת היסת נתקנה בימי המשנה.

(ב) **תוס' ד"ה נקיטת חמש שנים, בתוה"ד**, ואין השטר בידך אלא כדי שלא אכחש לך חשבון השנים. הקשה **המהרש"א**, כיון שאין כתוב בשטר לא תחילת השנים ולא סופן, הרי יוכל לכחש כל חשבון השנים, לומר שכבר דרת כולן. ותירץ, א. שהשוכר סבור שהעולם יודע באיזה זמן ירד לקרקע. ב. שעל כל פנים ידעו בערך כמה שנים גר ולא יוכל לכחש בכולן.

(ג) **בא"ד**, עשר שנים בק' דינרים כו'. הקשה **המהרש"א**, כיון דלר' נחמן קיימינן, הא איהו סבירא ליה קרקע בחזקת בעליה עומדת, ואם כן למתפס כלשון ראשון, דעשר שנים בק' דינרים ואין שכירות משתלמת אלא לבסוף, והוה ליה תוך זמנו, ואין השוכר נאמן לומר שפרע. ותירץ, דהכא ודאי יש לומר פרושי קא מפרש, שהרי אין כאן חודש העבור, ואין לו מה להוסיף או לחזור בו, אלא ודאי שנתכוין מאה דינרים לעשר שנים, אלא שתשלם לי כל שנה, וממילא אינו תוך זמנו.

(ד) **גמ', אמר ר' נחמן שואל אדם בטובו לעולם**. פירש **רש"י ד"ה שואל אדם**, שאמר השאילני בטובו, והכוונה כל זמן שהוא טוב ואפילו אחר שיחזיר לו. אבל **השיטה מקובצת והגהות אשרי**, הביאו פירוש ר"ח, שראובן עשה טובה לשמעון, ואחר כך ביקש ראובן השאלה עבור הטובה שעשה עמו, דמהאי טעמא איכא אומדנא שמשאל לעולם. **והרי"ף** (ס. מדפי הרי"ף) **והרמב"ם** (פ"א משאלה ה"ח) פירשו, דאמר ליה השאילני בטובתך. וביאר **הנמוקי יוסף**

דמשום הכי אמר הן שמתרצה בניכוש בלבד בלא חרישה, קא משמע לן דאמר לו אי באת לפטור עצמך מן החרישה על ידי ניכוש שהיית אומר לי, היה לך לפרש כן בהדיא.

ב) רש"י ד"ה משכירין, כלומר מסתמא הן מושכרין. וכתב התורת חיים, דמיירי בין בקבלן ובין בחוכר. אלא, דהאריס נוטל בפירות האילן כדנטיל בתבואת השדה. אבל החוכר נוטל את כל פירות האילן, שכך הוא נותן סך קצוב בכל שנה עבור הכל.

כא) גמ', דאי איכא איניש דיהיב וכו'. כתב המאירי, דלאו דוקא "איניש". אלא הוא הדין אי איכא מיעוט אנשי העיר, אמרינן נמי עין יפה הוא ולא גמרינן מיניה, עד שינהגו כך רוב העיר.

כב) גמ', כללא דמילתא וכו'. בהגהות הגר"א (אות ג') הביא, דדעת הרמב"ם (פ"ח משכירות ה"ב), דהאי כללא שייך בין בשכירות ובין בקבלנות. אבל הטור (שכ) סבר, דבחכירות אין בעל השדה נותן כלום. ועיין לעיל אות א. וביאר הבית יוסף (סק"ג), דדעת הרמב"ם, דכיון דחוכר נמי אינו משלם אלא מפירות השדה, הרי הוא כמקבל לענין זה. אבל הטור נקט, דכיון דדבר קצוב נותן לו, בין תוציא השדה רב או מעט, הוי ליה כשוכר שאין לבעל השדה עסק בצרכי השדה. ועיין עוד בערוך השולחן (חור"מ שכ ה).

כג) גמ', נימא ליה מכת מדינה היא. עיין ברש"י ד"ה נימא ליה, ובתוס' ד"ה מנכה לו. וכתב הרמב"ן, דלפי זה, דוקא אחכירות מקשינן, אמאי אינו מנכה לו מן חכירו אם יבש הנהר, הואיל ומכת מדינה היא, אבל בקבלנות, אף דמכת מדינה היא אין מנכה לו. והביא, שהרמב"ם (פ"ח משכירות ה"ד וה"ה) כתב, שמייירי בין בחכירות בין בקבלנות. ולדבריו קושית הגמ' הכא בין בקבלנות בין בחכירות. אמנם הלחם משנה והמגיד משנה (שם) נדחקו דהרמב"ם מייירי דוקא בחכירות.

כד) תוס' ב"ה מנכה לו, בתוה"ד, דבקבלנות אינו מנכה לו אלא נוטל שליש או רביע כו'. תמה המהרש"א, דמחכירות נמי יקשה, דלהלן אינו מנכה אלא כשהיתה מכת מדינה, אבל אם המכה בשדהו בלבד אינו מנכה, דמזוליה גרם, ומתניתין דידן מייירי ביבש נהרא זוטא, שאינה מכת מדינה אלא מכה בהאי שדה, ואפילו הכי מנכה. ועל כרחק כדתירצו התוס', דשאני הכא שגילה דעתו שמקפיד, ואמאי לא הקשו התוס' כן. ותירץ, שהתוס' ידעו להאי קושיא, אלא דלענין קבלנות שאף במכת מדינה אין מנכים, היה נראה להם דחוק לתרץ כן, והוצרכו לתרץ שגם במכת מדינה חייב היכא שהקפיד.

כה) גמ', דיבש נהרא זוטא דאמר ליה וכו'. פירש הרש"ש, דעדיין היא מכת מדינה, ולכך בעינן לטעמא "משום דאמר ליה וכו'". ונעין תוס' לקמן (קד). **ד"ה דאפשר.** ובנמוקי יוסף (ס: מדפי הרי"ף) הוסיף, דדוקא ביבש כולו, אבל יבש מקצתו לא, כיון שעדיין אפשר לדלות ממנו בטורח. וכן איתא בירושלמי (פ"ט ה"ב). **ור"ע מברטנורה** כתב, דיבש המעין היינו, מעין שבה. ודקדק התוס' יו"ט, כלומר שנמשך בה מן הנהר הגדול, דאילו יבש הנהר הגדול, הוי מכת מדינה.

דף קד ע"א

א) גמ', מכאן ואילך דאיתא בקבלנותא ליתא בחכרנותא וכו'. כתב הרמב"ם (פ"ח משכירות ה"ה), "השוכר או המקבל שדה מחכירו ואכלה חגב, או נשתדפה וכו'". והביא המגיד משנה, דרש"י לקמן (קה:): ד"ה מכת מדינה כתב, דהא ליתא אלא בחכרנותא, דאי בקבלנותא מאי מנכה איכא מה שימצאו יחלוקו, ופשוט כדמוכח מרב פפא דסוגיין. והקשה, היאך כתב הרמב"ם "המקבל". ותירץ, דאולי נקט כן משום שהוא לשון המשנה. אך תמה הלחם משנה, דאם כן השוכר היינו המקבל, דאין בין שוכר לחוכר אלא השם בלבד, כדהובא מהרמב"ם לעיל (קג. אות י). ועיין במה שכתב הב"ח (שכב, א).

ב) גמ', ואמאי לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך. הקשה הריטב"א (החדשים), מי דמי התם שאני, דבשעה שמכר לא היה בו גפן ורמון, ואם כן על כרחק שמא בעלמא קאמר. ועוד, דלמא הכא בדלא מתקרי בית השלחין. ועיין מה שתירץ ודבריו צרכים עיון.

ג) גמ', והוא דמתקרי בית כור. כתב השיטה מקובצת בשם ה"ר יהונתן, שכן שם השדה בפי כל בני המדינה. וגבי כרם גרסינן אף על פי שאין בו גפנים וגבי פרדס אף על פי שאין בו רמונים, כדכתיב (שיר השירים ד, יג) "שְׁלַחֲךָ פְּרָדִס רְמוֹנִים". וכתב, דאפשר שמימי קדם היה שם כרם או פרדס רמונים, או שמא על שם שאותו קרקע ראוי לכרם ולפרדס רמונים יותר מזריעה. והא דמתקרי נמי בית כור היינו משום שהוא חשוב כבית כור. אי נמי היה שם מתחלה בית כור עפר ושטפו נהר.

השבולת, וכדכתבו התוס' (כאן) ד"ה בתבן ובקש. ובפירוש התורה (שמות ה, יב), פירש רש"י על הפסוק "לקווש קש לתבן", קש לשון ליקוט, על שם שדבר המתפוזר הוא וצריך לקושו קרוי קש. **ור"ע מברטנורה שבת** (פ"כ מ"ג) כתב, דהתבן שהיו עושים מן הקש וכו'. ועיין בתוס' יו"ט, וצריך עיון. אמנם **התפארת ישראל** (בועז אות א) כתב, דלולא דמסתפינא היה נראה למימר, דקש הוא הדק הנשאר בשבולת, והוא לשון רדוד, כמו מקשה תעשה, ותבן הוא הנשאר בארץ, שהוא לשון בנין, שעליו נבנה התבואה על ידי יניקתה מהארץ. ועיין בפירושו פ"ג דשבת אות ג-ד].

יד) רש"י ד"ה לחרוש וכו', כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבו וימותו. הקשה הרש"ש, הא בלאו הכי ימותו בחרישה שעושים לפני הזריעה, והוי ליה למימר שרוצה שימותו העשבים הרעים עכשיו, שלא יכחישו את כח הקרקע.

דף קג ע"ב

טו) מתני', ושניהם מספקין את הקנים. וסיפא דמתני' וכו' דאי בחכרנות לא שייך חלוקה. כתב בביתאור הגר"א (חור"מ שכ, יד) דכן כתבו התוס' (לקמן קד). **ד"ה הני,** אבל הרמב"ם והרמ"ה מפרשים כפשטא דגמ' (לקמן שם) דהני תרתי מתניתאי כו' אסיפא נמי קאי, דהיינו דשניהם מספקים את הקנים והוא הדין להנך כי דינייהו.

טז) גמ', האי אמר בעינא דתינקר ארעאי. כתב המהרש"א, דהוא הדין דהוה מצי למימר בטענת בעל הקרקע, דאמר בעינא תיבנא, כדקאמר גבי אריס. אלא דמשכח טענה דעדיפא מינה. **והרש"ש** דחה דבריו, דהא לקמן (קד). אמר רב פפא דהכא מייירי נמי בחכירות, ובחכירות לא שייך טעמא דתיבנא. **והתורת חיים** כתב, דשאני אריס דבעל הבית רוצה שיקצור כדי שישאיר בקרקע דתבן ארעיה, לכך מצי אריס למימר תיבנא בעינא. אבל בעל הבית, כיון דתשאר בקרקע שלו, אכתתי מצי להאכיל בהמותיו שם. אי נמי כיון דמתניתין בחכירות נמי איירי, ובחכירות לא מצי בעל הבית למימר תיבנא בעינן.

יז) גמ', מה טעם קאמר. הקשה הנמוקי יוסף (ס: מדפי הרי"ף), מאי שנא הכא דיהיבנא טעמא שיכולין לעכב זה על זה כדי לקיים המנהג, מכולי תלמודא, דאמרינן הכל כמנהג ולא יהיבנא טעמא. **ובשיטה מקובצת** (בסוף עמוד א') תירץ בשם שיטה, וכן כתב התוס' יו"ט, דאפשר דבשאר דוכתי הטעם מבואר יותר, אבל מנהג בלא טעם, אין הולכין אחריו לעכב שכנגדו, דלא הוי אלא מנהג סדום. ועיין בתפארת ישראל (אות ה'). אבל **בשיטה מקובצת** (בסוף עמוד א') כתב בשם הראב"ד דהטעם דאינו רשאי מפני שיש טעם לעכב זה על זה, ולא ימתין עד שיעכב עליו. כי אין רשות לאדם שיעשה שלא כדין ויאמר שלא יקפידו עליו. **ובחידושי מהרי"ח** (על המשניות) ביאר, דאם לא היתה הגמ' מגלה לנו כל הטעמים, היו תופסים סברא אחת איוז שתהיה, כגון בסברא שעקירה יותר קשה, והוזה אמינא, דבמקום שנהגו לקצור יכול לקצור, ובמקום שנהגו לעקור על כרחק יעקור, אבל במקום שנהגו לקצור, שהיא מלאכה קלה, והמקבל רוצה להחמיר ולטרוח ולעקור, תבוא עליו ברכה, קא משמע לן דבכל צד איכא קפידא. **ולכאורה** הדברים מבוארים בדברי רש"י ד"ה שניהם וד"ה משום].

יח) גמ', אמר ליה האי דנכישנא אדעתא דלא כריבנא לה. פירש רש"י ד"ה **דלא כריבנא**, שלא אחרוש אחריה עוד. ומשמע דכלל לא, אבל **בריטב"א** (החדשים) כתב, דלא אדעתא דלא כריב כלל, דהא היאך אפשר שיניח החרישה מפני הניכוש. אלא הכי פירושו, אדעתא דלא כריבנא לה **אנא לחודאי**, אלא דתייתי ותסייע בהדאי, קא משמע לן, דכיון שהמלאכה מוטלת על האריס, איבעי ליה לפרושי. **[עוד יש להוסיף, דבניכוש יש מעלה שאינה בחרישה, דניכוש מועיל לחיטים הגדלות עכשיו כמבואר לקמן (קה:)].**

יט) גמ', דאיבעי ליה לפרושי ליה. כתב הטור (שכ) בשם הרמ"ה, דאם פירש בשעת הניכוש שמנכס על מנת שלא יחרוש, ושתק בעל השדה, גלי דעתיה דניחא ליה. והקשה הבית יוסף (סק"ה) מאי קא משמע לן הא משמע להדיא בגמ', דכל היכא דפירש אין צריך לחרוש. **והסמ"ע** (סקט"ו) יישב, דקא משמע לן דאין צריך לפרש כן בשעת קבלת השדה לידו, אלא אף אם קבלה מתחילה בסתם, כל שבשעת הניכוש פירש דבריו והלה שותק, אמרינן דשתיקה כהודאה. **ובשיטה מקובצת** בשם התוס' שאנץ ביאר דברי הגמ'. דהיה לך לפרש לי, אבל כל זמן שלא פירשת לי, ולא נתרצתי בפירוש, אין לומר שנתרצית, כיון שהיה לי להודיעך שאיני מתרצה בכך, דלמה היה לי להודיעך. אי נמי מייירי הכא כגון שאמר לו תרצה שאנכש, ואמר לו הן, מהו.

נדריים (שם) ביאר בשם הרא"ם, שחייבו הכתוב בקרבנותיה. ועיין **בבא עזרי** (פ"ב ממעשה הקרבנות הי"ב). ועיין באות הבאה.

יב **תוס' ד"ה הכי גרסינן**, בתוה"ד, דקתני התם אפילו אכלה חלב או חיללה שבת וכו'. וכן מבואר ברש"י ד"ה כל. וכן הביאו התוס' יו"ט והמשנה אחרונה (נגעים יד, יב) שכן שיטת הרמב"ם. אבל הר"ש (שם) כתב, שאינו חייב להביא חטאת עבור אשתו. וביאר המשנה אחרונה, שאין הבעל מקבל על עצמו אלא קרבנות דטהרה כגון זבה או יולדת, כדי שלא תטמא טהרותיו, אבל לא קרבן חטאת דהוי לכפרתה. ועיין בספרי נשא פס' ח' שהביא מחלוקת תנאים. ועיין בירושלמי יבמות (פ"ט ה"ג). ועיין במנחת חינוך (מצוה רפא.ד), ובחידושי חתם סופר (שבת קלב). בביאור דברי החינוך.

יג **גמ', הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט**. פירש בחידושי הר"ן, דהיה אפשר לפרש, דכשתכנסו לחופה תהיי נשואה. ואם כן כבר מעתה בשעת אירוסין היא ארוסה, אלא דאם כן לא היה צריך לאומרו, ולפיכך היה דורש הלל דתנאה הוא, שרק אם תכנס לחופה תהיה ארוסה. וכן כתבו התוס' יבמות (ק"ז). ד"ה ב"ה.

יד **תוס' ד"ה לא ימשכננו יותר מחובו**, דאף על גב דאין משלם לו הגירעון וכו'. ביאר המהרש"א, דאף דלא דמי להני דלעיל, דבהנך דלעיל חשבינן ליה כאילו כתב אף על פי שלא כתב, אבל הכא לענין גוף הדין שכותבין "תשלומין דאית ליה וכו'" לא מהני לגרעון, אלא אם כן כתב, עיין שם. ולא קאמר הכא דרבי יהושע בן קרחה דורש לשון הדיוט, אלא לענין שלא ימשכננו יותר מחובו. ואהא כתבו, דאף דלענין גופא דדינא דהיינו לענין גרעון אינו אלא בכתב, מכל מקום לענין דלא ימשכננו יותר מחובו, דורש לשון הדיוט ולא נכתב הוי ליה כאילו נכתב. ועיין מהרש"ל ומהר"ם.

דף קד ע"ב

טו **תוס' ד"ה אהני כתיבה לגירעון**, וא"ת וכו'. וכן הקשה בתוס' רבינו פרץ, והוסיף, דכיון שהתורה מצווה להחזיר המשכון כדי שהלוה ישתמש בו, אם כן הלוה פטור מהגרעון, ואם המלוה יגבה הגרעון הוי דלא כמצות התורה דבעי שהלוה ישתמש ולא חייבתו לשלם הגרעון.

טז **בתוה"ד**, א"נ רבנן הוא דתקון וכו'. וכתב המהרש"ל, דליכא למימר דרבנן תקנו, דהא לשון הדיוט הוא. אלא הכוונה, שרבנן הניחו אותו לשון לכתוב, ותקנו, דאף היכא שלא כתב, דינו כמי שכתב, ומשום הכי קרוי "תקנתא דרבנן".

יז **גמ', מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה וכו'**. עיין בתוס' ד"ה אהני. וכתב הר"ן בשם רב האי גאון, דאף על גב דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, מכל מקום במקום שכותבין אותה בלשון מלוה, דרש ר' יוסי בה לשון הדיוט, ואמר, דנגבית כמלוה. והקשה עליו, דאם כן לכפול גובה מחצה, אינו ענין עם גובה מלוה. ובשיטה מקובצת בשם הראב"ד פירש, דאפילו במקום שנהגו לכפול, אם כתב לה בלשון מלוה גובה כולה, ואם נהגו לכפול לכבוד בעלמא, ולא כתב לה לשון מלוה, גובה מחצה כמנהג המקום. וכתב, דענין זה בין בכתובה מן הבעל בין בנדוניא שכותב לה אביה להביא לבעל, הכל נקרא כתובה, מפני שהנדוניא נכתבת בכתובתה, ומקבל אותה הבעל בנכסי צאן ברזל, ואם קנו ממנו, אפילו לא כתב לה לשון מלוה גובה הכל.

יח **גמ', לא שניא דאמר לכתובתה וכו'**. כתב הרא"ש, דהאי מסקנא אינה בלישנא קמא דגמ' ואף לא בלישנא בתרא. דהא ללישנא קמא אם אמר האב "תנו לה וכו'", יתנו לה את כל הארבע מאות זוז אף אם סיים "בכתובתה". וללישנא בתרא אם סיים "לכתובתה" יתנו לה בכל אופן. ואילו למסקנת הגמ', אם הזכיר ואמר "כתובה" הרי שבכל אופן אנו אומרים שכוונת האב היתה למה שיכתבו בכתובה, ולא למה שיתנו לה.

יט **גמ', ואסמכתא לא קניא**. פירשו רש"י בסנהדרין (כד): ד"ה אסמכתא, והרמ"א (אורח חיים תקסב, יג), שסומך בדעתו שאותו התנאי שבאי קיומו תלה את ההתחייבות, וקייים, וממילא לא תבוא ההתחייבות לידי קיום. ורש"י לעיל (מח:): ד"ה אסמכתא, ותוס' לעיל (סו). ד"ה ומנומי, והרא"ש בנדרים (כו:): ד"ה מכדי אסמכתא פירשו, שמשמך את חבירו, היינו שמבטיחו שיסמוך עליו, שאם לא יקייים תנאו יתן לו כך וכך. והרמב"ם (פי"א ממכירה ה"ב) כתב, שסמך את ההתחייבות בתנאי של מעשה ידוע. ובגוונא, דאדם קונס עצמו אם לא יקייים התנאי, דעת ר' יוסי בבבא בתרא (קסח). דאסמכתא קניא, ור' יהודה סבר דאסמכתא אינה קונה, והא דשאני אסמכתא מכל תנאי כפול, היינו משום שסומך בדעת עצמו ובטוח שיקייים. והיכא דהתנאי הוא להתחייב עפ"י דין, לאו אסמכתא היא. ועיין קצות החושן (יו, א) שכתב,

ד **תוס' ד"ה הני תרי**, בתוה"ד, מ"מ עיקר מילתא דהיינו רישא מיירי וכו'. וכן כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, דקמייטא היינו רישא דקמייטא, דקתני "מקום שנהגו לקצור יקצור". אבל סיפא, דקתני חולקין בתבואה וכו', ודאי אינו אלא בקבלנות. והשניה, "והיא בית השלחין וכו'" כמו כן בתרווייהו איתא. [ועיין לעיל קג: אות טו]

ה **גמ', רבינא אמר וכו' מדקאמר זה מכלל דקאי בגוה**. דייק הקצות החושן (סימן שכא, א) בדברי הגמ', דאין הכוונה מדקאמר מילת "זה", אלא, דכיון דקאי בגוה, על כרחך מה דמוסיף "בית השלחין", היינו משום דקפיד, והוא הדין היכא דרומז שהיא בית השלחין דבמקום פלוני, בית השלחין דקאמר היינו למימר דקפיד. אלא דכתב, דמלשון הרמב"ם (פ"ח משכירות ה"ד) משמע, דעיקר קפידא במה שאומר "זה".

ו **תוס' ד"ה אידי ואידי**, בתוה"ד, דהא מתני' בדא"ל חוכר וכו'. הקשה הרש"ש, דלכאורה אדרבא, מדקתני "חכור" ולא הִחַךְ, משמע דמחכיר אמר. והביא גירסת הר"ף דגריס במתני' "החכיר ליה", וכ' עוד דשמא אף התוס' גרסי כן, וטעות סופר נפל בדבריהם. ועיין באות הבאה.

ז **בתוה"ד**, ולא דוקא נקט מחכיר לחוכר דה"ה חוכר למחכיר. וכן פסקו הר"ף (סא. בדפי הר"ף) והרא"ש (סימן ב'), דאין חילוק בין אמר מחכיר או אמר חוכר אלא דווקא דאמר "זה", כרבינא. ואפילו אינו עומד בתוכה כל שאומר שדה בית השלחין שבמקום פלוני, כיון שאומר במקום פלוני, בית השלחין למה ליה למימר, שמע מינה קפידא. אבל הטור (סעיף א') כתב בשם הרמ"ה, דבאומר חוכר למחכיר, מנכה לו אף שאינו עומד בתוכו. וכן כתב המגיד משנה (שם) דדעת הרמב"ן והרשב"א לחלק בין אמר מחכיר לחוכר או חוכר למחכיר, ומשום דרבינא לא פליג אדשמואל, דמדלא קאמר, לעולם לא שניא אמר מחכיר לחוכר לא שניא אמר חוכר למחכיר, שמע מינה דמודה דהיכא דאמר חוכר למחכיר, לעולם קפידא הוי, ואפילו אינו עומד בתוכו. (ומה שהקשו תוס' מדקתני במתניתין "חכור ליה", פירשו הר"ן, דהכי פירושו, חכור ממני). והוכיחו דבריהם נמי מהתוספתא (שם פ"ט ה"ב) עיין שם, ובדברי הנמוקי יוסף (שם). ועיין עוד בדברי הקצות החושן שם שדן בדברי הרא"ש.

ח **בתוה"ד**, אלא משום דשמואל וכו'. הקשה המהרש"א, נימא איפכא, כיון דלשמואל בחוכר לעולם איכא קפידא, ולאשמועינן רבינא דכשלא קאי בגוה אין קפידא בחוכר. ותירץ, דרבינא קאי אמתניתין דידן דקתני דאיכא קפידא, וקאמר רבינא שגם במחכיר משכחת קפידא, ולא קאי אבריייתא דקתני דליכא קפידא.

ט **רש"י ד"ה הובירה**, שלא חרשה ולא זרעה. וכן כתב ר"ע מברטנורה. ובתפארת ישראל (אות טו) הוסיף, דהוא הדין אפילו אם הוביר רק מקצתה. וכן פירש הרמב"ם (פ"ח משכירות הי"ג). וכן משמע בגמ' (בעמוד ב') דאיתא "אובר תילתא וכו'".

י **גמ', רבי מאיר היה דורש לשון הדיוט**. עיין בתוס' ד"ה היה דורש. והרמב"ן והרשב"א, כתבו, דדריש לשון הדיוט כאילו הוי לשון הכתוב, ואף שאפשר לבאר הלשון כפשוטו, היו מוסיפים בו משמעות כעין מדרש חכמים שדורשים הכתוב. ורבי מאיר היה דורש כפילות הלשון אם אובר ולא עביד, שמתחייב לשלם כל ההפסד אף דאיכא למימר שמתחייב רק לשלם את פחת הקרקע, אלא דאם כן אין צריך לכפול הלשון, וכפילות הלשון אתי למימר שמתחייב לשלם כל התבואה שהיתה יכולה לגדול בקרקע. וכתב הרשב"א, דאף שאין פירוש הגמ' כתוס', מכל מקום הם מודים לעצם הדין של תוס', שגם מי שלא כותב, מתחייב כאילו כתב, וגם זה בכלל דורש לשון הדיוט, שהיה עושה לשון הדיוט עיקר כאילו היה מנהג על פי חכמים. ועיין בבית יוסף (סוף סימן מב) דדייק מרש"י ד"ה דורש לשון, שהרגילו הדיוטות לכתוב וכו' שכוונתו כתוס', כיון שהורגלו חייב אף מי שלא כתב. אבל בחידושי הריטב"א (המיוחסים) כתב, ששיטת ר' שלמה דבעינן דוקא שיכתוב, ואם לא כתב אינו חייב.

יא **גמ', ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו**. כתב התוס' יו"ט (נגעים פי"ד מי"ב), שחייב הבעל בקרבנות האשה הוא כמו שמחייב לפדותה ולקובריה. והיינו לגירסת התורה כהנים המובא ברש"י ד"ה ה"ג לה בתוי"ב, וכן גירסת הר"ן בנדרים (לה:): שכך היא כותבת לו. אבל לגירסת התוס' ד"ה הכי גרסינן בתוספתא, וכן גרס הר"ן בסוגיין, שהבעל כותב לאשה, דייק התוס' יו"ט, שהחייב הוא רק משום שנתחייב לה בכתובה. והקשה על גירסת התורה כהנים, אמאי מתחייב הבעל בזה, דבשלמא שאר חיובי הבעל איכא טעם לחייבו, כמבואר בכתובות (מז:). ובשיטה מקובצת

הדרה היוזמי

מסכת בבא מציעא דף קד – דף קה

יז אב – יח אב התשס"ט

"מפסיד עיסקא". אבל אם ממלא העסק מרווח האי עסקא, אף אם מודיעו, אמרינן דהרווח ממלא העסק, ואינו יכול לטעון טול חצי בהפסד. ולפי זה, לא שייך הכא רווח לקרנא משתעבד כיון שהשלים מעסקא אחרנא. והקשה עליו המלחמות ה', מלישנא דגמ' 'להכי טרחת', דמשמע שטרך בעסק. [ועיין באות ד] והשיטה מקובצת הקשה עוד בשם הראב"ד, ומאי אי אוקמיה קמיה ולא אודעיה בשעת ההפסד עד שטרך ומלייה, ואם עתה בשעת חלוקה יאמר לו כך וכך יש לי משלי בעסק, למה לא יטול אותו, ומה טעם יפסיד בעירובו, אפילו היו הדברים שקולים היינו אומרים המוציא מחברו עליו הראיה.

ג) גמ' שם. עיין באות הקודמת. והשיטה מקובצת תירץ בשם רבינו יהונתן ובשם הראב"ד, דרווחא לקרנא משתעבד לא אמרינן אלא אם לא נגמר הזמן שקבעו לעסק, אבל הכא מיירי כשנגמר הזמן שקבעו לעסק, ולא הודיע כלום לבעל הממון אלא המשיך בעסק. ועיין מה שיישב המהרש"א.

ד) עיין באות הקודמת. ועיין בקצות החושן (קעו סק"ח), שלמד מדברי הר"ן, דהא דיכול לחזור בחצי יום היינו היכא דליכא רווחא או דלא בעי למשקל ברווחא ומהדר ביה מלאיעסוקי, אבל היכא דאיכא רווחא ובעי למשקל מרווחא ולא לאיעסוקי ביה עוד לאו כל כמיניה, דרווחא לקרנא משתעבד ואין לו ברווחא עד שישלים פעולתו לזמן הקצוב. אבל הנהיבות המשפט (שם, מא) כתב, שדוקא בשני שותפים מקבלים קאמר הר"ן כיון שהשני ממשיך בעיסקא אין הראשון שחוזר בו יכול ליטול מהריוח, אבל מקבל יחיד שחוזר בו נוטל הריוח כיון שהעיסקא הסתיימה. ועיין בדרישה (שם, כג) וסמ"ע (שם, כד).

ה) גמ', להכי טרחת למלויתיה כי היכי דלא ליקרו לך מפסיד עיסקי. עיין לעיל אות א, דדייק הר"ן, וכן דייק הנמוקי יוסף (סב: מדפי הרי"ף), שאם הודיעו מיד שהיה הפסד חייב בעל הבית בחצי ההפסד. וכן משמע מלשון רש"י ד"ה דא"ל להכי. וכן כתב המגיד משנה (פ"ז משלוחין ה"ב) שאם הודיעו, מחשיב ההפסד בפני עצמו. וכן פסק הרמ"א (יורה דעה קעו, לד). אבל המאירי כתב, שאפילו אם הודיעו אינו מחשיב ההפסד בפני עצמו. וההגהות אשר"י כתב, שמדויק מלשון הגמ' שאם מודיע לו שיש הפסד, צריך בעל הבית לקבל שני שלישי בהפסד. אלא שנסתפק האם מיירי אף אם הודיעו בתוך הזמן שקבעו, או דמיירי כשלא קבעו זמן, אלא שהיו רגילים לחלק מיד כל ריוח וריוח, ואי נימא הכי מיושב קושיית הר"ן שהובא באות א' דנימא רווחא לקרנא משתעבד. ועיין שם בהגהות הגר"א (אות ה) שכתב, דלפי הנמוקי יוסף (שהובא באות א'), אפילו אם קבעו זמן יכול לחזור בו באמצע הזמן, ואם כן מהני אם מודיעו שיש הפסד אף באמצע הזמן שקבעו. ועיין עוד בחזון איש בבא קמא סימן כא.

ו) רש"י ד"ה אלא משום, סוף סוף העשבים שתניח בה עכשיו וכו'. כתב רש"י על הרי"ף (סג. מדפי הרי"ף) ד"ה אמר ליה, אידך הזרעים שיפלו עתה מן העשבים שתניח בה יפלו לארץ ויצמחו ולא תועיל החרישה להן ויעלו העשבים לשנה הבאה. [והווי לשון מבואר טפין].

ז) רש"י ד"ה דמעכב, עליה עד שיגיע הזמן שקבעו לבעל הבית, שיחזרו לו את שלו, והמותר יחלוקו. ותוס' בגיטין (לא: ד"ה לשותפין כתבו, דהעיקוב הוא עד זמן מכירת התבואה כמבואר בסוגיא דהתם. ועיין שם ברשב"א ובריטב"א. והרי"ף בסוגיין (סג. מדפי הרי"ף) כתב, דלא אמר רבא דאית ליה למימר הכי, אלא היכא ידיעא מילתא לפום מנהגא דאי שבק ליה לקמיה מיתוסף ביה רווחא. אבל היכא ידיעא מילתא לפום מנהגא דאי שבקי להווא עיסקא לקמיה לא מיתוסף ביה מידי, לא קאמר רבא הכי. וכל שכן היכא דאי מעכב ליה חיישינן לפסידא, ודאי דלא מצי מעכב מלזבוני. והרא"ש כתב, דסוגיין איירי בשלא קבעו זמן, והכל תלוי במנהג. והנמוקי יוסף (שם) כתב, דאיירי בין בקבעו זמן, או דאיכא זמן ידוע למכור הסחורה כמבואר בגיטין (שם), אבל בלאו הכי לא מצי מעכב. ועיין עוד ברמ"א (אבן העזר לח, יח) ובבית שמואל (סקל"ד).

ח) רש"י ד"ה בי תרי, שני קבלנים שקבלו עיסקא מבעל הבית בשותפות. והתוס' ד"ה הגי בי תרי דקבלו עיסקא בהדי הדדי גרסו כן בגמ'. אמנם עיין בחזון איש בבא קמא (כא, כה) שהסתפק האם התוס' גרסו כן בגמ' או שכתבו כן על פי פירוש רש"י. והרי"ף (סג. מדפי הרי"ף) גרס כגירסא דידן, ובהגהות חו"י ביאר, שכוונת הרי"ף דמיירי בשני שותפים שעושים עיסקא ביחד. ועיין בנמוקי יוסף (שם). ועיין עוד באריכות בדברי הבית יוסף (סימן קעו סקט"ו) ובב"ח (שם סק"ג) דדנו אי התוס' פליגי אנמוקי יוסף או לא. ועיין בתורת חיים ובכוס הישועות.

דמדאורייתא אסמכתא קניא. ועיין בשדי חמד (ח"א מערכת האליף אות נ"ח (עמוד 22). ובאות רמ"ז (עמוד 66). ובאות כ' (עמוד 146).

כ) גמ', גוזמא בעלמא הוא דקגזים. הרי"ף והרא"ש דנו, אי אף שפטור מלשלם אלף זוז, מכל מקום חייב לפחות לשלם לבעל השדה את חלקו, כפי שיסומו בית דין שהיתה השדה מוציאה, דהא ביחס להאי שיעורא אין התחייבותו בגדר "אסמכתא", אלא גמר והקנה. או דנימא, דכיון דמאי דכתב בשטר היה "אסמכתא", הרי שכל התחייבותו בטילה, ואינו חייב לשלם לבעל השדה כלום. ועיין עוד ברמב"ם פ"ח משכירות הי"ג) ובמגיד משנה שם, ובשלחן ערוך (חושן משפט שכח, ב) ובסמ"ע (שם ג). וביאור הגר"א (שם ג).

כא) רש"י ד"ה טפי משומשמין, הוקרו החטין. הקשה בשיטה מקובצת בשם תוספות רבינו פרץ, דלישנא דארעא לא אשבח משמע שהשבח בא מחמת הקרקע. ועל כן פירש, שהצליחו החטים מאד. והקשה דאם הוא מחמת הקרקע שמא אם זרעו בה שומשמין היו גם הם מצליחים יותר, וכתב דיש לומר שאותה שנה מוצלחת היתה בחטים יותר מבשומשמין.

כב) גמ', דקביל ארעא לשומשמי זורעא חטי וכו'. כתבו הרמב"ן ובחידושי הר"ן, דהכא איירינן דווקא בקבלנות, דרק בקבלנות תלוי תשלום השדה בערך היבול, אבל בחכרנות, ישלם החוכר לבעל השדה את כמות השומשמים שהסכימו ביניהם אף אם זרע בו חטים. אמנם הרשב"א כתב דהוא הדין לענין חכירות. וכן דייק הבי"ח (חושן משפט שכו, א) מרש"י ד"ה יהיב ליה, שכתב, בעל הקרקע מנכה לו מחכירתו. [אמנם רש"י בד"ה דקביל ארעא לשומשמי, דקבלנות היתה] מיהו עיין ברש"ש ובנמוקי יוסף (מדפי הרי"ף) שגרסו ברש"י, מנכה לו מחלקו. והמאירי הביא, שהמעשה הראשון היה בחוכר, אבל בקבלנות יכול לומר אף שהחטים הצליחו כמו השומשמין, אני צריך שומשמין ולא בחטים.

כג) תוס' ד"ה סבר רב כהנא, בסוה"ד, ואפילו מאן דחייש לכחש גופנא בפ' הכונס וכו'. ביאר המהרש"א, דאיכא למימר דהתם משום דאין להפסיד המזיק יותר ממה שהזיקו, מנכה לו כחש גופנא, אבל הכא, אדרבה למה ישתכר האריס כחשא דארעא לנכות לבעל הבית, כיון שגם הוא לא הפסיד כלום בוריעת החטים. מיהו רב כהנא דסבר הכא למימר דמנכה לו כחשא דארעא, על כרחך דלא סבירא ליה כמאן דאמר התם דלא חיישינן לכחש גופנא, ואינה קושיא, כיון דמלתא דרב כהנא לא קאי הכא. וכעין זה כתב נמי בתוס' הרא"ש. ובדרישה (חו"מ שצד, ה) ד"ה כמה הריוח) ביאר החילוק, דבסוגיין התנה בעל השדה עם המקבל שיורע שומשמין. מה שאין כן התם דבהמתו הזיקה שלא מדעתו.

כד) [תוס' ד"ה האי עיסקא, ממתני' דאיזוהו נשך וכו' לא שמעינן וכו'. אמנם רש"י (שם) ד"ה אין מושיבין, שדביאר הטעם, דהוי ליה פלגא מלוה ופלגא פקדון. איכא למימר דרש"י דאמר כן בתר דשמעינן לה מסוגיין].

כה) גמ', לאיעסוקי ביה ולא למשתי ביה שכרא. כתב התורת חיים, דלרש"י ד"ה לאיעסוקי ביה, אי בעי למשתי שכרא במקצתה רשאי, דאכתי יטרח עצמו במותר. אבל למה שכתבו התוס' ד"ה דלא למישתי, שכשמוציאה מפסיד המלוה שאין קרן שלו קיים אינו רשאי להוציא ממנה אפילו כל שהוא.

דף קה ע"א

א) גמ', דטרח ומלויה ולא אודעיה לא מצי אמר ליה. הקשה בחידושי הר"ן, הא אפילו אודעיה, כל כמיניה דלימא ליה נפלוג רווחא ופסידא כל חד באנפי נפשיה, והא אמרינן בסמוך רווחא לקרנא משתעבד, [עיין באות ד]. כלומר דאי איכא פסידא בתר הכי ממלינן ליה מיניה. ותירץ, דשאני הכא דאכתי ליתיה לרווחא, ומשום הכי, אי בעי מצי אמר ליה, לא בעינא לאיעסוקי ביה, אלא אם כן פלגינן כל חד וחד כדיניה, דאפילו אתנו מעיקרא וקבעו זמן, לא גרע מפועל דקיימא לן (לעיל עז). יכול לחזור אפילו בחצי יום, אבל האי דבסמוך דאיתיה לרווחא, אשתעבד ליה לקרנא, דנהי דמצי הדר ביה דלא לאיעסוקי ביה, אפילו הכי לאו כל כמיניה למיפלגיה לרווחא מקמי זימנא, דלקרנא משתעבד. וכן כתב הנמוקי יוסף (סג. מדפי הרי"ף) ועיין באות הבאה.

ב) גמ' שם. עיין באות הקודמת. והבעל המאור (סב: מדפי הרי"ף) פירש, דלא מיירי הכא כשמילא מרווחי אותו עסק, אלא שמילא ועירב העסק מרווחי עסקא אחרנא, ולהכי אם היה מודיעו היה מועיל שבעל הבית יטול חצי בהפסד, ומדמלייה מעסקא אחרנא חזינן דמחיל, כדי דלא ליקרו ליה

כ) גמ', פריצי זיתים וענבים ב"ש מטמאין וב"ה מטהרין. ביאר התפארת ישראל (עוקצין פ"ג אות ג), דבית שמאי סברי, דהוי אוכלין כיון שיש בהן מעט שמן. ובית הלל סברי שאינו נחשב לאוכלין כיון שאין אדם מטריח עצמו להוציא שמן. **המשנה אחרונה** (שם) ביאר, דבית שמאי סברי כיון דחזו לבהמה, וגם לאדם על ידי סחיטה, מקבלים טומאה, ובית הלל סברי, כיון שאינם ראויים למאכל אדם אלא סחיטה בלבד, לא מהני הא דחזו למאכל בהמה לעשותם אוכלין לענין שיקבלו טומאה.

דף קה ע"ב

כא) רש"י ד"ה עלו, זב וטהור וכו' או לסוכה ענף אילן שכוחה רע. **ובמהר"י קורקוס** (פ"ח ממשכב ומושב ה"ז) כתב, דהוא מלשון סוכי תאנים. **והשיטה מקובצת** בשם **הראב"ד** פירש, דאילן הוה אילן גדול, וסוכה הוה אילן קצר, היינו שיח.

כב) רש"י ד"ה טמא, הטהור שכיון שהאילן או הסוכה כחה רע נכפפת תחתיה, וכבד העליון על התחתון ונשען עליו מכחו של עליון. וכן משמע מפירוש **הרא"ש** (זבין ג, א), דכתב, מפני שהבהמה נכפפת והטהור נתלה בבגדי הטמא והוא נשען עליו. וכתב **המהר"ם**, דבפירוש **הר"ש** (זבין ג, א) ליתא לתיבות "מכוחו של עליון". **ובחזון איש** (ליקוטים סימן כ) הקשה, אמאי נקט רש"י דהעליון נשען על התחתון, תיפוק ליה דשניהם מסייעים דהרי נכפף על ידי שניהם. וכתב, דלהר"ש (זבין פ"ב מ"ה) דלא חשיב היסט בשניהם, אתי שפיר פירוש רש"י. ועיין שם שתיריך, דכיון דאין זה פעולה בגוף האילן דהוא שומט האילן שתחתיו, לא חשיב מסייע. **אמנם הרמב"ם** (פ"ח ממשכב ומושב ה"ז) כתב, מפני שהם מתנדנדין בהן וכאילו היסט הזב את הטהור שעמו.

כג) גמ', היכי דמי אילן שכוחו רע אמרי דבי ר' ינאי כל שאין בעיקרו כדי לחוק רובע. הקשה **החזון איש** (ליקוטים סימן כ), היאך נתנו חכמים שיעור קצוב, הא אין כל האילנות שווים, דיש שטבען קשה וחזק, ויש שטבען קל, ועוד פעמים שהוא יבש ופעמים לח, וגם דתלוי במידת משקלם של העולים באילן, והיה צריך להיות דהכל תלוי אי האילן נכפף או לא. ותיריך, דמהני האי שיעורא, דאף אי יטעון ברי שלא נכפף האילן, ואפילו הם אנשים קלים, גזרו חכמים טומאה בכל ענין, ומעל להאי שיעור תליא, אם טוענים שהאילן לא התנענע טהור, ואם טוענים שהתנענע טמא.

כד) תוס' ד"ה כל, תימה אמאי קרי אין כחו רע לפי שאינה נהבאת באגרופו והלא היא רותת תחתיה. **ובשיטה מקובצת** תירץ בשם **הרא"ש**, דהיינו בזרוע, תחת אציליו. **והתורת חיים** תירץ, דנחבאת בחזיונה היינו, כל שיש בה מקום שנחבאת בחזיונה אפילו למעלה בראשה לחוד, ולא הוי אין כחה רע אלא אם כן אינה נחבאת בחזיונה כלל, אפילו בראשה. וכיון דבראשה אינה נחבאת בחזיונה על כן עיקרה עב עד שאין רותת תחתיה. **אמנם עדיין צריך עיון** אמאי נשתנה שיעור ענף מאילן, דתרווייהו עץ הם.

כה) רש"י ד"ה טמא, הרוכב לא כו' דבלאו היסט אבנים נמי טמא המהלך כו'. כתב **המהרש"א**, דלכאורה מלשון המשנה נראה, דעל בהמה ועל אבנים תרי מילי נינהו, וכן כתב בהדיא **הרמב"ם** (בפ"י מהלכות טומאת מת). אבל מרש"י נראה, שמפרש לה בחדא שהנרכב הולך על גבי אבנים. וביאר דבריו, דאם היה הנרכב מהלך בבית הקברות בלא אבנים היה הרוכב טהור, משום דאפילו בכחו רע בלא הרוכב היה הנרכב נוגע בעצם ולא הוה ניסט מחמת הרוכב. אבל במהלך הנרכב על גבי אבנים בכחו רע לא היה העצם ניסט על ידי אבנים מחמת הנרכב לחוד, אלא דוקא מחמת משא העליון.

כו) תוס' ד"ה על אדם, תימה אפילו וכו'. **והריטב"א** (החדשים) תירץ, דטומאה בחיבורין הוא רק בטומאה דאורייתא. אבל שדה שנחרש בו קבר אין טומאתו אלא מדרבנן.

כז) בא"ד, בתוה"ד, ו"ל כגון שתחתון נכרי וכו'. **התפארת ישראל באהלות** (פ"ח מ"ו אות נ"ה) הקשה, דאף אי התחתון עכו"ם, מכל מקום העליון נטמא, דטומאה בחיבורין הוא, דאפילו מפסיק בין הטהור לטומאה דבר שאינו מקבל טומאה הוי טומאה בחיבורין.

כח) בא"ד, וטהור העליון מטומאה דאורייתא. כתב **הרש"ש** דטעות סופר הוא זה, וצריך לומר וטהור מטומאת שבעה. עוד כתב, דאין לומר דכוונת תוס' דמדרבנן מיהא טמא מדין עשו הגויים כזבים, וטהור היינו מטומאה דאורייתא. דהא טומאת בית הפרס נמי אינה אלא מדרבנן.

כט) בא"ד, וכגון שלובשין הרבה בגדים וכו' ואפילו יטמא טומאה מדרבנן כמו שפ"י ר"י וכו'. **התוס' הרא"ש** כתב, דמיירי שהתחתון לכוש ג' מלבושין.

ט) [תוס' ד"ה הני בני תרי, בא"ד, דפועל יכול לחזור בו בחצי היום כו'. ואין להקשות דהווי קבלן ואיתא לעיל (עד). דקבלן לא מצי לחזור בו, אלא שכיר דוקא, וכן עיין תוס' (מח.). **ד"ה והאי.** דמקבל עיסקא דינו כשכיר, שהרי בחצי הפקדון עובד בשל חבירו.]

י) גמ', מזלא דבי תרי עדיף. ביאר **בחכמת מנוח** דהיינו משום ששנים עובדים יותר טוב. וכן **ברש"י בכתובות** (קג.) **ד"ה ברכת הבית,** בני אדם שעוזרים זה את זה משתכרין ומזל דרבים עדיף.

יא) תוס' ד"ה מזלא, בכלהו וכו'. ביאר **המהרש"א**, דבגוונא דאמר ליה הב לי פלגא רווחא, כיון דחבירו יטול כנגדו פלגא דרווחא, בלאו האי טעמא דקאמר רווחא לקרנא משתעבד, מצי אמר ליה דהריוח משתעבד להשתכר בשותפות עד זמן שקבעו, ומזלא דבי תרי עדיף להשתכר בו, ולא גרע הריוח מן הקרן דמשתעבד להשתכר בו עד הזמן.

יב) מתני', המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש. כתב **התוס' יום טוב**, דאם נהגו שלא לנכש, הכל הולך אחר המנהג. אבל **הטור והשולחן ערוך** (ח"מ שכ, ד) כתבו, אם נהגו לנכש הוא אינו רוצה אין שומעין לו.

יג) רש"י ד"ה אין שומעין לו, והא ליתא אלא בחכרנותא, דאי בקבלנותא פשיטא, מי מצי אמר ליה מאי איכפת לך. **והמלא הרועים** (על המשניות) כתב, דבמתניתין איירי שכבר יש בקרקע כדי להעמיד כרי, דאי לאו הכי, מצי אמר ליה אם לא תנכשנה, שמא לא יהיה בה כדי להעמיד כרי ותפטר מחכירותך, כדאיתא במתניתין לקמן. וכן דייק מסתימת לשון **הרמב"ם** (פ"ח משכירות ה"ב) **והשולחן ערוך** (ח"מ שכח, א) דלא חילקו בין חכירות לקבלנות, דאפילו בחכירות אם אין בו כדי להעמיד כרי פטור, דהוי מקח טעות. אך עיין שם שתמה על הבית יוסף (סימן שכ"ח) שהסכים לדברי הטור לחלק בין קבלנות לחכירות.

יד) גמ', אלא משום דאמר ליה בזרא דנפל נפל. כתב **בחידושי הר"ן**, בשם **איכא מאן דאמר**, דמה דדחינן לטעמא דבעינא חיטי מארעאי, היינו דמתניתין ליכא לפרושה מהאי טעמא, אך עצם הטענה נכונה, ואפילו בחכירות חייב החוכר לטפל, ואין יכול לקנות מהשוק. אבל הר"ן פליג, ונקט דאם זרע ויש חיטים, מצי המחכיר לתבוע משדהו, אך לחייבו לזרוע לא מצי. והוכיח כן ממתניתין להלן, באם לא עשתה השדה אלא מעט, ואיירי באריס, אבל בחוכר אין חייב לטפל בה כלל. וכן הביא שפירשהו כל המפרשים שהרי יקנה לו חיטי מעלייתא בשוקא.

טו) גמ', שכך כותב לו אנא איקום וכו'. ביאר **החות יאיר** (סימן קסח), דאין טעמו דתנא קמא משום ששיעור לכרי הוא שיעור חשוב כדי לעבוד בו, דאם כן קשה מאי קצבה בכרי. אלא טעמא דתנא קמא, דהאריס מחוייב לעמוד בהתחייבות אפילו באופן שאין כאן כדי טורחו, וכיון שהתחייב להעמיד כרי חייב, אך אם אין כאן כדי להעמיד כרי נתבטלה התחייבותו ממילא.

טז) גמ', רחת היוצא מהאי גיסא להאי גיסא. כן גרס **רש"י ד"ה מהאי גיסא**, דקושיית הגמ', בנראין חודיה משני צדדין. והקשה **המהר"ם** לדבריו, מאי קא מבעיין, דמה בכך אם רואה חודי הרחת משני צדדים, כיון שהכרי הוא בכדי שתעמיד בו הרחת שהוא שיעור כרי. ולכך מבאר כפירוש ר"ח שהובא בתוס' **ד"ה ר"ח גריס.** וכן כתב **ברשב"א**. **ולכאורה יש ליישב שיטת רש"י**, דאם יוצא מהצדדין אין יכולה לעמוד כל כך ועלולה ליפול להנהו צדדי. וספק הגמ' אי בעי אף כח עמידה זה].

יז) גמ', איתמר לוי אמר שלש סאין וכו'. כתב **החכמת מנוח**, דאין לומר דלוי ור' ינאי מפרשי מילתיה דר"י ב"ח, דהא הוי מילתא דאפשר לברורי, ולא שייך בה פלוגתא. אלא, פליגי אר' יוסי בר חנינא, ואין השיעור כדי שתעמוד בו הרחת. אי נמי, שיעורא דר' יוסי בר' חנינה הוי כחד מנהון, ואידך פליג עליה. **ולכאורה יש לומר** דנחלקו בפירוש **רש"י** ו**הר"ח** בספק הגמ', דלרש"י מסקינן דבעינן שלא ייצאו צידי הרחת. אך לר"ח אפשר, דאפילו יוצאות, דלא נסתפקו בכך, ואם כן אפשר לומר דמאן דאמר סאתיים סבר, שאפילו דאינם מכוסות, ומאן דאמר שלש סבר דבעינן שיהא הכל מכוסה. ולפי זה מובן דלא מייתי בהאי מימרא שיטת ר' יוסי בר' חנינא, כיון דנחלקו אליביה].

יח) גמ', ר"נ בר יצחק אמר מהכא. עיין **ביעב"ץ**, שביאר מדוע לא אמר כרב יוסף.

יט) גמ', פריצי זיתים. פירש ר"ע **מברטנורה** (עוקצין גו), שנתקשו קודם בשולן ואינן נפרכים בבית הבד. והקשה (שם) **התוס' יו"ט**, היאך אפשר שלא יהיו נפרכין בבית הבד. **והרמב"ן והמאירי** בשם **רב האי גאון** (כאן) פירשו, פריצי זיתים, מה שנשאר מהזיתים אחרי שיצא מהם רוב השמן.

וארבע סאין זרע הוא קרוב לחלק שמינית מכור זרע. עוד כתב, דאפשר נמי לקיים הגירסא "ד" סאין לבית כור קרקע זרע", דהיינו שיגדל מד' סאין כור שיוכל לזרוע ממנו בית כור של אלף וחמש מאות אמה לפי חשבון סאתיים דחצר המשכן. והמהר"ם והמהרש"ל נמי פירשו ברש"י בית כור זרע, וכתבו, דהתוס' לא פירשו כן, משום דהוה תרתי דסתרי. דהא קרי ליה בית כור זרע דהיינו צריך לשיעור זריעתו כור, ומאי דרך קאמר דהשיעור הוא ד' סאין.

לד) גמ', רשב"ג אומר נותן לעניים כדי נפילה וכו' ארבעת קבין לכור. פירש המהר"ם, דהיינו שיעור מה שראוי ליפול בשעת קצירה, ואינו כמו כדי נפילה דמתניתין. והר"ש (פאה פ"ה א') פירש, דכדי נפילה דמתניתין היינו כדי זריעה, מלשון "עד שיעור חטה ושעורה במפולת יד", [וכמו שפירש רש"י במתניתין] וכדי נפילה דרשב"ג היינו שיעור לקט שרגיל ליפול בשעת קצירה והוא שיעור ד' קבין, אמנם כדי נפילה דמתניתין דהוא שיעור זריעה הוה ד' סאין. והמהרש"ל נמי כתב "ונפילה זו אינו דומה לכדי נפילה דמתני", וכן דייק מרש"י ד"ה רשב"ג אומר, שכתב "ונותן לעניים כדי נפול לקט הקצוב". אמנם בהגהות הגר"א גרס ד' קבין. וגרסתו אתיא שפיר לפירוש הרמב"ם (שם פ"ה א') שכתב דנפילה דהתם היינו נמי נפילה דזריעה.

לה) רש"י ד"ה למפולת יד וכו', והרבה זרע צריך למפולת שוורים יותר ממפולת יד. כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, דיש מפרשים, במפולת שוורים נופל הזרע מכונס יותר ממפולת יד ואינו עושה תבואה כמו מפולת יד, ויש מחליפים.

לו) גמ', אומר עולא בעו במערבא נשדף תלם אחד על פני כולה מאי. לכאורה יש לבאר דהספק, אי נימא דהוה מכת מדינה, שהרי נגעה המכה בכל הד' שדות, או דנימא דכיון שהמכה לא היתה אלא על על קצות השדות של האחרים, הוה כעין "אוי לרשע אוי לשכנו", או "כיון שנתנה רשות למשחית וכו'" אבל מחמת מזלן.

לז) גמ', ה"ד מכת מדינה אומר רב יהודה וכו' עולא אומר וכו'. כתב השיטה מקובצת בשם הראב"ד, דאף דסוגיין בשאר הבעיות כרב יהודה, לא מידחייא הא דעולא. דתרווייהו מודו להדדי. אי נמי, דעולא מודה לדר' יהודה דהיכא דאיכא רובא דבאגא, הוה מכת מדינה, אלא דעדיפא מינה קאמר. וכן כתב בביאור הגר"א (חומ"ם שכב, ג) דכוונת הראב"ד לפסוק כתרווייהו. אבל בטור (שם) הביא דברי הראב"ד, וכתב שם הבית יוסף, דפסק כעולא. ועיין בלחם משנה (פ"ח משכירות ה"ה). אמנם הרי"ף (סג. מדפי הרי"ף) פסק כר' יהודה. וכן פסק הרמב"ם (פ"ח משכירות ה"ה). וברא"ש (סימן יד) כתב, בעיין דמערבא כעולא אך סוגיא כר' יהודה.

לח) רש"י ד"ה מכת מדינה, והא ליתא אלא בחכרונתא וכו'. ביאר הגידולי שמואל, דאף דאמנם מתניתין לא איירא בקבלנות. מכל מקום פטור "מכת מדינה" שייך אף בקבלנות כגון בגוונא דזרע חציה ואוביר חציה ואכלה חגב, דאין צריך לשלם במיטבא (עיין לעיל קד). דאין שייך כאן סברת שמואל (קו). "אילו זרעתה וכו'", שהרי זרע חציה והיה עליה מכת מדינה. ועיין רמב"ם (פ"ח משכירות ה"ה) ולחם משנה שם. ובשיטה מקובצת בשם רמ"ך לקמן (קו. ד"ה מסתברא).

לט) רש"י ד"ה רובא דבאגא, רוב הבקעה שזו בתוכה. בהגהות הגר"א (אות ב') כתב, דהרמב"ם (פ"ח משכירות ה"ה) גרס "רובא דבאגא". ומפרש רוב שדות העיר. והתוס' יו"ט כתב, דלרש"י מכת מדינה הוה דוקא כשנשתדפו בגוונא דפירש, וגם להרמב"ם היינו דווקא. והרע"ב פסק כתרווייהו, משום דספק ממון קולא לנתבע, כיון שהחוכר מוחזק בחכירתו ואין להוציא ממנו בספק.

דף קו ע"א

א) גמ', כל העולם כולו בשדפון וכו'. כתב רש"י בפירוש התורה (דברים כח, כב), דשדפון, היינו רוח קדים. וירקון, היינו יובש. ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון.

ב) גמ', שם. כתב התורת חיים, דהך בעיא הוה באם תמצוי לומר, דאם תמצוי לומר דזרע אחר לא הוה הפסק וחיטי לגבי שערי כזרע אחר דמי. ומיירי דארבע שדות שסביבותיה זרועות חיטים, ושדהו ושאר שדות זרועות שעורים. ומיבעיא להו לבני מערבא, כיון דאיכא תרתי, חדא דארבע שדות שסביבותיה לא נלקו, ועוד דאף שדות העולם שנלקו, לא נלקו באותה מכה, דלמא תו לא הוה מכת מדינה. והוכיח דבריו מהרי"ף והרמב"ם שלא הביאו להאי ספיקא, ועל כרחך דאינו אלא אליבא דעולא, ולא קיימא לן כוותיה. ועיין מהרש"ל וכוס הישועות. [ועיין (לעיל קה): אות לז]

וכך סדר תומאתן, האחד טמא וטמאת שבעה מדאורייתא. והשני טומאת ערב מדאורייתא וטומאת שבעה מדרבנן. והשלישי מן התורה טהור ומדרבנן טמא וטמאת ערב. והמהרש"א ביאר דברי תוס', דהבגד השני אף שטמא וטמאת שבעה מדרבנן לפי ר"י, מכל מקום לא הווי אב הטומאה לטמא אדם וכלים אפילו מדרבנן. אלא דין ראשון יש לו ולא יטמא את האדם הרוכב [נמאי דקרי ליה תוס' שלישי היינו שלישי למגע, והוא שני לחיבורן], דלענין לטמא אחרים לא גזרו אלא טומאת ראשון לטומאה, שאינו מטמא אדם וכלים.

ל) גמ', אסור להניח על הראש שיש בו תפילין וכמה אבוי אפילו רבעא דרבעא דפומבדיתא. וכתבו הבית יוסף והב"ח (אורח חיים סימן מא), דדבי ר' שילא ואבבי פליגי אר' ינאי, דר' ינאי לא אסר אלא בד' קבין, אבל בפחות שרי להניח על התפילין, כיון דהוה משאוי קל מסתמא אין רוצות, ואתא ר' שילא לאסור אפילו דבר מועט לשם משאוי. עוד כתבו, דכן משמע מלשון רש"י ד"ה וכמה, שכתב, וכמה יהא במשאוי ויהא אסור להניחו על הראש אליבא דר' שילא, ומשמע דקשיא ליה, דלעיל נתנו שיעור לרציצה דהיינו ד' קבין, ואמאי פריך "וכמה", ומשום הכי אמר דהיינו אליבא דר' שילא דפליג אדר' ינאי. וכן מבואר בהריטב"א (החדשים). והביא הבית יוסף, דרבינו יונה תמה על הרי"ף דאייתי דברי ר' ינאי אף דפסק כר' שילא וכאב"י. וכתב הבית יוסף, דנראה דלא פליגי, דאי לאו הכי לא הוה ליה למיכתב דברי כולם בלא לפסוק הלכתא כמאן, והביא דהמהר"י אבובה תירץ, דהא דר' ינאי היינו באחד שהניח כבר המשאוי, דבדיעבד לא מטרחינן ליה שיעובנו אם אין התפילין נדחקים, ואב"י דסבר שיעורא דריבעא דריבעא היינו רק לכתחילה. עיין שם עוד. והדרכי משה תירץ, וכן פסק הרמ"א (או"ח סימן מא, א), דדבר שדרכו לישא בראשו אסור כשהוא ד' קבין ובהא איירי ר' ינאי, אבל דבר שאין דרכו לתת בראשו אפילו כלשהו אסור. ומבואר מדבריו, דאפילו כובע ומטפחת אסור כשהוא ד' קבין. והקשה הב"ח שם, דבברייתא מבואר דמניח לשם משאוי אסור, ומשמע דכובעו או מצנפת דדרך מלבוש הוא ליכא איסור, ועוד דלא שכיח שיתרוצץ התפילין על ידי כובע, דהוא עשוי לפי מידתו וכו' עיין שם עוד.

לא) גמ', בשני דר' יוחנן הוה שמינה ארעא בשני דרבי אמי הוה כחישא ארעא. כתב באגרא דפרקא (לבעל הבני יששכר אות קא), דנראה מהגמ', דבכל דור מתכחשת הארץ מכחה וכל הפירות מתמעטים, ולא משום שכך אירע בזמננו. דהנה התוס' יו"ט (פאה פ"ג מ"ו), הביא זאת לראיה וכתב בפשיטות דודאי בימי התנאים הקודמים היתה הארץ שמינה ביותר מבזמן ר' יוחנן. והסחך דמזה נדע כי הארץ תלויה בשכל האדם, וכמו שדרגת השכל מתמעט מדור אל דור, מתמעטת הארץ מלתת יבולה בשופע. ועיין חזון איש (מעשרות סימן ז אות ז. וי"ד מתנות עניים סימן רב אות ב). וכן כתב המשך חכמה (במדבר טו, ט), דידוע, דהבורא יתברך בחכמתו המתאחדת עמו ברא מציאות ראויה לו, היא תעיד על שלמותו וחכמתו ומציאותו המחויבת והקודמת, אולם העולם השפל ברא ספוגי, וזה כי הניח אותה לבעל הבחירה, שהאדם המישר דרכו ושומר פקודת הבורא יתברך אז הטבע כלי חפץ אצל ההשגחה, ותתפשט כחותיה לאין גבול, וכמו שמצאנו בשני דשמעון בן שטח (תענית כג). שהיו עושים כשני כליות כו', ועושר של שלמה, וכו', שהם יכלו להוציא הבריאה אל שלמותה באופן הטבעי גם כן, וזה אם ישמרו דרכי ד' לאופן נשגב ואופן יותר נעלה, עד כי יצא מגדר הטבע לענין אלקי.

לב) גמ', שם. בשו"ת חות יאיר (תשובה קס"ח) תמה, היאך יתכן שאחר דור אחד הפסיקה הארץ לתת כוחה וירדה לחצי. ועוד תמה, דאדם זורע ח' סאין, ונפיק וגדיל רק ל' סאין שזה לא שייך. עוד הקשה שם כמה קשיות חמורות. [נועין באות הקודמת ולפי זה יש לומר, שיש מצב שהירידה ברוחניות נופלת בהרבה דרגות, ודורו של ר' יוחנן היה שייך עדיין לתנאים, דכשרבינו הקודש חתם המשנה עדיין היה בסוף שנות תורה (עיין עבודה זרה ט. א), אבל ר' אמי תלמידו כבר היה בדור אחר שנפל ממנו בהרבה]

לג) רש"י ד"ה ד' סאין זרע לכור, לבית קרקע כור והוא אלף וחמש מאות אמה וכו'. כתב המהרש"א, דכך צריך לומר, וכן הוא בספרים מדויקים, דליכא לפרושי הכא אלא בכור תבואה, וכמו שכתבו גם התוס' ד"ה ארבעת. מיהו הקשה קצת, דלפי זה מה שכתב, והוא אלף וחמש כו' היינו נמי שיעורא של כור תבואה, ולא משמע כן בכלי תלמודא, דההוא שיעורא בכור זרע קמיירי. וביאר, דמכל מקום מיניה תשער דכדי לקצור כור תבואה, בעינן זרע שהוא שמינית ממנו בקירוב, דהא מארבע סאין הוה כור תבואה,

(המיוחסים).

יא גמ', אי הוה חזית וכו'. ביאר המהרש"ל, דטענת החוכר היתה, דהשדפון לא בא מחמת מזלו אלא מחמת מכת מדינה. ומשיב לו המחכיר, אם בא מחמת מכת מדינה, בדידך הוי ליה לאשתיורי, דהתם לא אשתדוף רובא דבאגא ולא הויה מכת מדינה. [דאם גם בשאר שדותיו היה מכת מדינה, שגם שם נשתדפה רוב הבקעה, לא אמרינן מזלו גרם. ועיין ברש"י ד"ה כולוהו ארעתיה, דכתב, ואפילו ישנן בבקעה אחרת, והיינו, בבקעה אחרת ששם לא היתה מכת מדינה, ואם כן על כרחך מזלו גרם]. ועיין בתוס' הרא"ש.

יב גמ', מיתבי היתה שנת שדפון וכו' ולא קאמרינן מכת מדינה היא. כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, דכוונת הגמ' להקשות בין לר"י בין לעולא, דמהך ברייתא מוכח דלא הויה מכת מדינה, עד שנשדפו כל שדות המלכות. ומשנינן, דשאני התם דמקרא ילפינן דאפילו ליכא תבואה בכל המלכות מכל מקום סגי במה שיש בעולם.

יג גמ', שנים שיש בהן תבואה בעולם. הקשה הלחם אבירים, מנא לן הא, דלמא שני תבואות, היינו שנים שיש בהן תבואה בשדה.

יד גמ', איתרחיש לך ניסא כר' חנינא בן דוסא. הקשה בחכמת מנוח, אמאי לדוד לא איתרחיש ניסא כר"ח בן דוסא. ותירץ, דדוד היה אצל עדרו ומיד כשבא הארי נלחם בו בעצמו. ועוד, דעיקר הנס היה להראות לו סימן רוח גבורה, לזרוזו להלחם בגלית, כדאיתא במדרש שניתן לו בזה רמו ישועה.

טו גמ', לניסא זוטא חזינא. הקשה התורת חיים, ונימא ליה רועה לבעלים, אי חזית לניסא זוטא, היה הקב"ה מעכב את הארי שלא ידרוס הבהמות או שלא יבוא לעדר. ותירץ, דמצי אמר ליה, הא דלא אירע כך, משום דלא רצה הקב"ה לעשות לי נס נסתר, אלא נס מפורסם. כדי שאתן לו שבח והודאה. ועיין בן יהוידע.

טז רש"י ד"ה זרע אחר מאי, אם תמצא לומר אספסתא וכו'. והיינו וכו' כשהשדות הזרועות זרע אחר לא נשדפו וכו'. אמנם מהר"ן לעיל (קה: ד"ה ה"ד) משמע, דמייירי ששדות הזרע האחר נמי אשתדוף, והספק, דכיון דאינן מאותו המין תו לא הויה מכת מדינה. ועיין מאירי דהביא ב' הפירושים.

יז בא"ד, בתוה"ד, דאמר ליה אילו תבואה הואי וכו' זרע אחר מי הוי הפסקה. משמע מרש"י דזרע אחר היינו ממין תבואה. וביאר המהרש"ל, דלרש"י הא דאמרינן "חיטי לגבי שעורים וכו'" אינו ספק בפני עצמו, אלא פירוש לספק הגמ', בורע אחר, וכ"זרע אחר דמי", היינו זרע אחר ממש. אבל כתב דמלשון הגמ', משמע דהוא ספק בפני עצמו, וספק הגמ', בורע אחר היינו זרע אחר ממש, כגון קיטנית, שאינה מין תבואה.

יח רש"י ד"ה הא איכא תבואה, בסוה"ד, ומגרע בדמים מה שמגיע. תמה בפירוש הגרי"פ לרס"ג (חלק ב' לא תעשה ת"ה ד"ה אבל רע"ג ב' ג'), דברייתא איירי לענין אם יכול לגאול או לא, ומאי שייטא לדין אם מגרע בדמים.

יט תוס' ד"ה אי, בתוה"ד, אבל מחכיר שגוף הקרקע שלו וממנו יש לו לקבל חכירותו. הקשה הרש"ש, דהאי טעמא לא קאי אלא לתירוצם השני, דמייירי שנשאר קצת בשדה, ולכך גבי מחכיר דהשדה שלו, קרינן "כי נשארנו מעט מהרבה". וטפי הוה להו לפרש, דהמחכיר יכול לומר "כי נשארנו וכו'" כיון שמקבל חכירותו בין מתוך השדה ובין מן השוק, ואפילו אם לא נשאר בשדה מאומה.

כ תוס' ד"ה אלא מעתה, בתוה"ד, וי"ל דשפיר קאמר. ביאר המהרש"א, דאף הא דמקשינן לקמן, "אלא מעתה שביעית לא תעלה לו מן הגירוע", לא קשה על הברייתא עצמה, מאי שנא מקדיש שדהו ממוכר שדהו. דאיכא למימר דטעמא דשביעית אינה עולה מן המנין גבי מוכר שדהו, משום דנתמעטה מקרא ד"שני תבואות" כיון דאינה ראויה לתבואה. מה שאין כן גבי מקדיש שדהו דליכא קרא למעוטה, שפיר עולה מן הגירוע. אבל השתא דאמרינן דמכת מדינה נמי אינה ראויה לתבואה. ואפילו הכי לא נתמעטה מקרא דשני תבואות, והא דאין שביעית עולה מהמנין הוא מסברא ד"אפקעתא דמלכא", שפיר מקשינן דמהך סברא נמי לא תעלה מן הגירוע. ומשני, דמכל מקום כיון דלענין גירוע לא תלי לה בשני תבואות כלל, ליכא בה אפקעתא דמלכא כיון דחזיא למישטח בה פירי. אולם השיטה מקובצת כתב בשם הראב"ד (סוד"ה מיתבי), דהקושיא דשביעית תעלה מן הגירוע, קשיא נמי אמיתניתין.

כא תוס' ד"ה מתיב, בתוה"ד, אבל הכא שלא היה שם דלמא אי הוה התם וכו'. הקשה המהרש"א, דלעיל (צג:), מוקמינן לברייתא דידן בדשמע קול אריה ועל, ואם כן ברייתא נמי מייירי דשמע את קול הארי ולא באה לו רוח גבורה. ותירץ, דהאי שנויא לא קאי לפי האמת. ועיין כוס הישועות שתמה

ג גמ', ונהפכים לירקון. כתב המאירי בשם חכמי התוס', דאם של כל העולם בשדפון, ושלו אכלה חגב, או להיפך, ודאי שלא מנכה לו, שאין ב' מינין הללו דומין זה לזה.

ד גמ', מסתברא דאמר ליה וכו' הוה מקיים בי ותגור וכו'. כתב הנמוקי יוסף (סג: מדפי הרי"ף), דמייירי דכולה באגא דאשתדפא הויה של שעורים, דהיה צריך לומר "הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה" כדלקמן, כיון דרצונו היה שיוזע מאותו מין שנשדף. [ובטעמא דמילתא לכאורה יש לומר, דלא שייך האי טעמא ד"לא יבושו וכו'" אלא במקום שלא זרע כלל, דמצי אמר ליה דליכא נס אלא בדעביד השתדלות, אבל בנידון דידן שזרע ואפילו הכי נשתדפה, ליכא למימר הכי].

ה גמ', שם. כתב הרי"ף, דשמעינן מהכא דאם המחכיר לא היה מפרש שיוזע דוקא חיטים, מנכה לו, דהויה מכת מדינה. אף שהתבואה שנשדפה היתה ממין אחר.

ו גמ', הוה מקיים בי ותגור אומר ויקם לך. יש לשאול אי אתי לאוכוחי שתפילה מתקבלת אמאי מיייתי דוקא להאי קרא, הרי מצינו שתפילה מתקבלת בהרבה מקומות, ועוד צריך לדייק מאי טעמא בספק הגמ' לא מיייתי לסיפא דקרא "ועל דרכיך נגה אור", אלא דוקא לבסוף כשאמרה מסתברא וכו' (ועיין באות ח). ולכאורה נראה לבאר, על פי מה שכתב בנפש החיים, (שער ג' פי"ב) דכשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם, וכל העולמות והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה. יספיק לו הקב"ה שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם, ולא יוכלו לפעול לו שם דבר. ולפי זה, כאן הוא רוצה דוקא בזריעת חיטין וסומך ובטוח בה' שיצליח דרכו בבחינת "בחנוני נא בזאת", והיינו מאי דטעין לחוכר, אני בקשתי מהיוצר ובטחתי בו והיתה מצלחת. ועל כן דוקא כיון דכולהו זרעו שעורים, ביקש הוא חיטין על פי מידת הבטחון, והיינו קרא ד"ותגור אומר ויקם לך". דהיינו שגזור על עצמו דבר לקיימו. ומסיימין, דמסתברא דאמר ליה הכי, וטעמא משום ד"על דרכיך נגה אור", דהיינו על דרכי המיוחדת שלא כאחרים נגה אור. וכן מבאר במצודות דוד בפירוש הפסוק באיוב שם (כ"ב כ"ח). ואמנם הר"ן והשיטה מקובצת כתבו, דייקי דאיירי בגוונא דכולם זרעו שעורים, משום דאם זרעו חיטין, ומכל מקום טוען שהיה מצליח, הוה ליה להביא קרא דלקמן ד"לא יבושו בעת רעה". אמנם לדברינו היינו מטעמא אחרנא. ובוה יש לפרש דברי התוס' לקמן ד"ה לניסא, שאם מתפלל על מה שיגדל, אין כאן אותה הנהגה של בטחון, דהויה דוקא בגוונא דלעיל.

ז גמ', הוה מקיים בי ותגור וכו'. ביאר בשו"ת מוהרי"ט (חושן משפט סוסיי קט), דהא דמחכיר יכול להוציא החכירות מהחוכר בטענה רחוקה של "הוה מקיים בי וכו'". היינו משום דהחוכר נתחייב בדמי חכירותו, וכדי להפטר בעי ראייה ברורה שהוא פטור, דאין ספק מוציא מידי ודאי.

ח גמ', ותגור אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה. הקשה הכוס הישועות, אמאי מיייתי האי קרא, הא הרבה פסוקים יש שהקדוש ברוך הוא שומע תפלה. וביאר, דהאי קרא שייך לכאן טפי, מאחר דמפרש דבריו ומסיים, "ועל דרכיך נגה אור", דמשמע דווקא על דרכיך נגה האור ולא על שארי דרכים, דומיא דהכא דקאמר אפילו נשתדפו שארי שדות לא הוה נשתדף דידיה.

ט גמ', נשתדפו כל שדותיו של חוכר. כתב התורת חיים, דדוקא כשנשתדפו כל שדותיו. אבל אם נשתיירה לו שדה אחת שלא נשתדפה, המחכיר אינו יכול לומר דהא דאשתיירא חדא, הוא משום "כי נשארנו מעט מהרבה" [נשאר השדות, ושדה זו, שנשדפו, הם בגלל מזלו של חוכר, ולא משום מכת מדינה]. אלא כיון דאישתדפא רובא דבאגא, מנכה לו, דיכול לומר לו אי משום מזל דידי לא הוה משתייר לי מידי, דסברת "כי נשארנו וכו'" אינה מוכרחת. [וצריך עיון, דאם כן לעיל נמי נימא, אי משום מזל דידי הוה משתייר לי מידי, ומדלא אשתייר מידי על כרחך שאין זה מחמת מזלי אלא דבר אחר גרם, ושדה זו מחמת מכת מדינה לקתה. וכן מוכח מדברי התוס' הרא"ש באות הבאה, שטענת "כי נשארנו וכו'" טענה ברורה היא, ודלא כהתורת חיים].

י גמ', אמאי הכא נמי נימא ליה וכו' הוה משייר לי פורתא. התוס' הרא"ש ביאר הסלקא דעתך, דכיון דאשכחן לעיל, דאמרינן טענת "הוה משייר לי פורתא" אפילו להוציא מיד החוכר, הרי שטענה ברורה היא, כל שכן דאמרינן הכי להחזיק החכירות בידו. וכן כתב בחידושי הריטב"א

הדרך היומית

מסכת בבא מציעא דף קו - דף קז

יט אב - כ אב התשס"ט

סותרים למה שפירש בסוגיין. וביאר הסוגיא לשיטתו בפירוש התורה, הא
בחרפי שעורים נורעין בימי חורף, דהיינו בטבת שבט עד אדר, וכו' שמעון
דעד אדר הווי חורף, ולכך נקרא חורף שזורעין בו דברים החריפין להתבשל.
והא באפלי, הם חטיין ושיפון שנורעים בחשון וכסלו, לפי שאינן חריפין
להתבשל. וקרא מוכח כך "כי החטה והכוסמת לא נכו כי אפילות הנח". ועיין
ברש"י (שמות פ"ט לא) ובמזרחי (שם).

לב) גמי, נהר מלכא סבא לא עביד דמיסכר. כתבו המאירי והשיטה מקובצת
בשם הראב"ד, דאי עביד דמיסכר לא מנכה ליה, משום שהיה לו להתנות
ולא התנה, הלכך איהו דאפסיד אנפשיה.

לג) גמי, הא אנן תנן ר' יהודה אומר. ביאר הרש"ש, דהנך רבנן דהקשו,
סבירא להו דר' יהודה מפרש לדברי תנא קמא. ועיין עוד בכוס הישועות ויד
דוד.

לד) מתני, היו חטיה יפות לא יאמר הריני לוקח מהשוק אלא נותן לו
מתוכה. כתב החזון איש (חוי"מ ליקוטים סימן כ) דהתנא איירי בהווה, ולא
דווקא אם לוקח חטים גרועות מהשוק אינו רשאי, אלא אף אם לוקח חטים
יפות כמותן, מצי למימר חטים מארעאי בעינא כדאמרין לעיל (קה).
והקשה, היאך מצי להתחייב ליתן חטים שיגדלו אחר כך בשדה, הא הוי
דבר שלא בא לעולם. ותירץ, שהוא מדין התחייבות, ויכול להתחייב דבר
שלא בא לעולם כדאיתא בשולחן ערוך (סימן ט).

לה) תוס' ד"ה שדא, בסוה"ד, הוה עבדא. הרש"ש דייק מדבריהם, דאם היה
זורע אספסתא ולקו, יכול לתת שעורים לקויות. והקשה, דכיון דהתנה לזרוע
אספסתא ולתת שעורים, הוי כאילו התנה בפירוש שיקנה לו מהשוק, אי
ליכא מכת מדינה.

לו) רש"י ד"ה עבדא ארעא שליחותא, הענבים לא לקו וכו'. הקשה במעיני
החכמה, דאכתי קשה מתבואה, דאי לא לקתה בעומריה נותן לו יפות,
ואמאי, הא ליכא למימר בתבואה "אכתפיה דגברא וכו'". ותירץ, דודאי
דאמרין דמזולא דחובר גרם, אלא, דבענבים כיון דאמרין לעיל (עג),
דמעיקרא וכו' דחלא חלא, הוה אמינא דלא החוכר גרם, ומשום הכי כתב
רש"י, "הענבים לא לקו וכו'".

לז) רש"י ד"ה בעומריה, בסוה"ד, וכגון דלא איחרו יותר מן המנהג. כתב
שיטה מקובצת בשם הרמ"ך, דדעתו, דמיירי דהתלעו בעודם על הגפנים או
מיד לאחר הבצירה. [וכן נראה מלשון הרמב"ם (פ"ח משכירות ה"ז)].

לח) רש"י ד"ה לא יזרענה חטין, והא לא מיתוקמא וכו'. כתב הרש"ש,
דמשמע, דוקא בגוונא שנהנה בשינוי שהחטים יקרים מן השעורים. אבל
הביא מהמגיד משנה (פ"ח משכירות ה"ט), דרש"י איירי בקבלנות אפילו אם
אמר לו לזרעה שעורים יזרענה חטים, ומשמע דכל שכן שאם אמר לו
לזרעה חטים, יזרענה שעורים ויקח לו חטים מן השוק. ועיין תורת חיים
שהקשה דלכחוש ארעא ולא לכחוש מרה. ולכך ביאר שיכול לשנות רק
משעורים לחטים.

לט) בא"ד, בתוה"ד, דאי בקבלנות אמרינן לכחוש ארעא וכו'. הקשה התורת
חיים, דהא דאמרין כן, היינו כהשבעל הבית אמר לזרוע שומשומים שהם
יקרים. מה שאין כן כשאומר לזרוע דברים שמכחישים פחות. וכן הקשה
בהגהות חכמת שלמה (בגליון השו"ע סי' שכ"ד). ותירץ, על פי מה שביאר
הנמוקי יוסף (לעיל קה), דדווקא כשיש חטים בארעיה מצי לתבעו מארעיה,
אבל בדליכא לא מצי לכפותו לגדל בקרקע שלו, וסגי שיקנה לו חטים
מהשוק.

מ) בא"ד, בסוה"ד, נהנה בשינוי של זה. כתב בהגהות הגר"א (אות ד),
דהרמב"ן כתב להיפך דבקבלנות אסור בכל ענין. וביאר הטעם המגיד משנה
(פ"ח משכירות ה"ט), דהמחכיר יכול לטעון במין זה אני רוצה, [כיון שיש לו
חלק בתבואות]. והתוס' יו"ט הקשה על הרמב"ן, הא אף בחכירות יכול לומר
"מחיטי דארעאי בעינא". אלא ודאי דאינה טענה בין בחכירות בין בקבלנות,
כיון שנותן לו לפי הערך שהתנה. והט"ז (חוי"מ שכד, א), יישב דעת הרמב"ן,
דהא דאמרין לעיל (קה), דמצי אמר "מחיטי דארעאי בעינא", לא קיימא
למסקנא. ועיין ברש"ש.

דף קז ע"א

א) גמי, אמר אביי טעמא דרבן שמעון. ביאר התורת חיים, דאף דהדר
משינויא דרב חסדא, לא קאמר "אלא", משום דאית ליה נפקותא לנותן
כדאמר, דאם המקבל משנה, מידי קרא ד"שארית ישראל" נמי לא נפקא.

ב) גמי, ולא אמרן אלא דלא כריב ותני. ביאר המהרש"א, דלשיטת תוס' ד"ה

על דבריו.
כב) תוס' ד"ה לניסא זוטא, תימה מאי קשיא וכו'. ביאר הלחם אבירים דדייקו
מלישנא דגמי "קשיא", שמקשה על עצם דינו של שמואל, והקשו, הא אכתי
דינו קיים בכל שכן מדינא ד"ותגזר אומר". ובתוספות הרא"ש הקשה עוד,
דשמא נס דשמואל שהקב"ה ישמע תפילתו, זוטא מניסא ד"גם את הארי
וכו'". ותירץ כמו שתרצו התוס'.

דף קו ע"ב

כג) גמי, תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה שלישיית אינו זורעה. הקשה
הרמב"ן, אמאי השמיטו הרי"ף והרמב"ם לדינא דברייתא. ותירץ הלחם
משנה (פ"ח משכירות ה"ה), דלדבריהם, מימרא דריש לקיש אתי לדחויי
הברייתות, כיון דלא מתנו בי ר' חייא ור' אשעיא, וכוננת ריש לקיש לומר
דלא בעינן לחזור ולזרוע אלא כל זמן זריעה, ואינו תלוי כמה פעמים זרע.
והמאירי כתב, דכיון דקיימא לן לענין קטלנית כרבי שב' פעמים הוי חזקה,
הוא הדין הכא לענין שדה שלא הצמיחה קיימא לן הכי דהוי כעין מיתה.
ובהגהות הגר"א (חוי"מ שכב, סק"ב) תירץ, שהרי"ף והרמב"ם למדו,
שהברייתא איירא בגוונא דאיירי בה שמואל, דהיינו שלא זרעה כלל,
והמחכיר טוען שהיה מתקיים בו לא "יבשו בעת רעה", וקאמר דלא מצי
למיטען הכי אלא ב' או ג' פעמים, וכיון שאינו שכיח, השמיטוה. אבל
הרמב"ן, והר"ן, הביאו את הברייתות להלכה ופסקו כמו רשב"ג.

כד) רש"י ד"ה פעם ראשונה ושניה, זרעה ואכלה חגב או נשדפה וכו' אפילו
היא מכת מדינה. **הרמב"ן** ביאר, דהא דאמרין דבמכת מדינה מנכה לו מן
חכורו, היינו כשעבר זמן הזריעה, אבל אם עדיין לא עבר זמנה צריך לחזור
ולזרעה אף במכת מדינה. וכשזרעה ב' פעמים לרבי או ג' לרשב"ג חשיב
כאילו עבר זמנה. והטעם דמחוייב לחזור ולזרעה עד שיעבור הזמן, משום
דאף בני המדינה חורין זורעין שלהן, ויש על החוכר לעשות בשל כמותן.
ו**כתב הרשב"א,** דרש"י הוכיח דבריו מדקאמר ריש לקיש להלן, "לא שנו אלא
שזרעה וצמחה ואכלה חגב וכו'", דמשמע דקאי אברייתא (ועיין באות
הבאה). אבל כתבו הרמב"ן והרשב"א, **דמהתוספתא** משמע, דלא מיירי הכא
במכת מדינה, אלא בזרעה ולא צמחה. ועיין בשיטה מקובצת בשם שיטה.

כה) גמי, אמר ריש לקיש לא שנו אלא שזרעה וצמחה וכו'. כתב הרא"ש
(סימן יד), דלכאורה נראה, דריש לקיש קאי אהני ברייתות, דלרבי בשלישית
אינו זורעה ולרשב"ג ברביעית. ועלה קאמר, לא שנו אלא דזרעה וצמחה
ואכלה חגב, אבל כשלא צמחה כלל, חייב לזרעה כל משך זמן הזריעה. אבל
מדהביא הרי"ף דינא דריש לקיש ולא הביא הנהך ברייתות, נראה, דקאי
אמתניתין. ועיין בחכמת מנוח.

כו) גמי, כל ימי זרע זרעא לה ואזיל. כתב בהגהות הבי"ח (אות א), דאם כל
בני הבאגא זרעו ולא צמח, לא מצי למימר ליה הכי. אבל הרשב"א והתוס'
הרא"ש כתבו, דמיירי דשלהם נמי לא הצליח והם זורעים שוב. [ולכאורה
תליא בפלוגתא שהובאה באות הקודמת, דאי קאי ריש לקיש אמתניתין,
ודאי מיירי דוקא היכא דשאר בני באגא זרעו וצמח אלא שאכלה חגב, מה
שאינן כן אם גם הם זרעו ולא צמח, שפיר יש לומר כהבי"ח. אבל אי מיירי
ריש לקיש אדלעיל, יש לומר, דאף אם היא מכת מדינה בענין שלא צמח
כלל, עדיין מחוייב לזרוע].

כז) רש"י ד"ה עד זמן, בתוה"ד, והן הן ימי אדר. כתב הרש"ש, דהינו דוקא
בתחילת חודש אדר. וכן מאי דכתב רש"י להלן, "כל ימי ניסן ראש טלה
מתחיל לעלות" אינו מדוייק, דהיינו דוקא בתחילת ניסן.

כח) תוס' ד"ה וקיימא, בתוה"ד, קשה דפועלים לא אתו מדברא וכו'. תירץ
השיטה מקובצת בשם מ"ה נר"ו (והוא משו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תתכ"א),
דאריסים שאני מפועלים, דדוקא פועלים דהם שכירי יום, אינן באים עד
צאת הכוכבים. אבל אריסים דאינן שכירי יום, זמן ביאתם הוא בשעה
העשירית, לפי שבאותו זמן כבר כלו ימי הזרע ולא נשאר להם עבודה
בשדה. ועיין עוד בשיטה מקובצת בשם תוס' שאנ"ץ.

כט) בא"ד, היינו בתחילת שבט. כתב בשיטה מקובצת בשם ר"י טוב עלם,
דהוא כ"ב בשבט.

ל) גמי, מאן מיקל בכולוהו ר' שמעון. ביאר בשיטה מקובצת בשם הראב"ד,
דהיינו קולא, דאמרין לעיל (קו), דאם החוכר לא זרע כלל, אינו מנכה לו
מחכורו. אבל השתא אכתי מצי אמר ליה זרע לה עד כסלו.

לא) רש"י ד"ה באפלי, שעורין וכו'. כתב רש"י בפירוש התורה (בראשית פ"ט
כב), דחורף, עת זרע שעורים וקטנית החריפים. והקשה המהרש"א, דדבריו

מצרא.

יג) בא"ד, אבל אי נטוע כולו ברשות אחד והענפים נוטים ברשות חבירו בזה אמר ר"י וכו' שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ שכל הענפים יהא לבעל השרשים. וכן כתב **התוס' הרא"ש**, אבל הר"ן כתב דבעל הקרקע שהעץ ברשותו מביא וקורא. וכן כתב **הרמב"ם** (פ"ב מביכורים הי"א). אבל **הב"ח** (ח"מ קנה, מא) כתב בדעת התוס', שאין כוונתם דאולינן בתר השורשים אלא בתר הגזע שממנו יוצאים השורשים. דהיינו כהר"ן. ונלפי זה מיושב קושיית **הלחם אבירים** (באות טו), מהיכא דליכא נוף אצל עליון, לשמעתין שרוב הנוף על המיצר, משום שאצל העליון יש שרשים בלבד, ולא אולינן בתר שרשים אלא בתר הגזע.

יד) בא"ד, בזה אמר ר' יוחנן בס"פ לא יחפור וכו'. ביאר **הרש"ש**, דלא ניחא להו למימר דהתם מיירי בארץ ישראל והכא בבבל, דתנאי יהושע היה אף בחוץ לארץ.

טו) בא"ד, ונראה דאפילו לרב וכו' דהתם כל השרשים כולן בשל עליון. הקשה **הלחם אבירים**, דלפי זה הכא דהשרשים בשל שניהם היה צריך לחלוק ביניהם.

טז) בא"ד, משום דרגילות למלאות גינתו עפר. הקשה **המהרש"א**, מאי שנא דגבי ר' יהודה הזכירו תוס' לסברא ד"אם ירצה התחתון למלאות את גינתו, ואילו גבי רבי מאיר לא הזכירו לסברא ד"אם ירצה העליון ליקח את עפרו". ותירץ, דרבי מאיר חזר בו מסברתו, דאמר לבסוף "רואין מהיכן ירק זה חיי", אבל רבי יהודה לא חזר בו, כיון דרגילות הוא למלאות גינתו עפר, אבל אין רגילות ליקח העפר.

יז) גמ', איני והא אשכחינהו רבי אבא וכו'. הקשה **התורת חיים**, דמדאמר רב "שיהו נכסיך קרובים לעיר", ולא אמר "סמוכים" כדאמר גבי בית הכנסת, איכא למימר דבעינן שלא יהו סמוכים משום עין הרע, ולא קשיא מידי. ותירץ, דאיכא למימר דהא דלא נקט "סמוכים", משום דבארץ ישראל קאי, דאסור לזרוע בתוך אלף אמה סביב לעיר כדאיתא **בבבא בתרא** (כד:). מה שאין כן רב יהודה דהיה בבבל, אמר לא תובין ארעא דסמיכא למתא.

יח) גמ', מאי אמר רב בהני קראי. ביאר **המהרש"א** (חידושי אגדות), דהוקשה לו, דכיון דכתיב בההיא פרשה "יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידך וברכך בארץ וגו'", מאי קא דרש בהו בהני קראי "ברוך אתה בעיר וגו'" דלא נכלל בברכה הכוללת. ועיין בפירושו **הרי"ף על העין יעקב**.

יט) גמ', ברוך אתה בבואך וכו' שתהא יציאתך וכו'. כתב **המזרחי** (דברים כח, ו), דפתחה הגמ' ביציאה ולא בביאה כדפתח קרא. משום, דהוכחת הגמ' מדנקט יציאה וביאה טפי משאר תנועות האדם. ועוד, מדלא נקט יציאה קודם ביאה, שהרי היציאה מהבית קודמת לביאה. אבל הקשה, דלפי דרשת הגמ', היאך נדרוש לקרא ד"ארור אתה בבואך וארור אתה בצאתך". ותירץ **המהרש"א** (חידושי אגדות), דאיכא למדרש, כשם שביאתך לעולם בלא מעשים ומצוות כך יציאתך בלא מצוות.

כ) גמ', שם. כתב **הרש"ש**, דמכאן סתירה קצת לבעלי דעת הגלגול, נדלדעה זו לא פסיקא מילתא דביאתו של אדם לעולם, בלא חטא. ועיין בספר **נשמת חיים לרבי מנשה בן ישראל**, (מאמר ד', מפרק ו' והלאה), שהאריך להוכיח אמיתת ענין זה. ונאפשר, כדכתב **רבי מנחם צבי מטאקסין** בספרו **אור תורה** (פיעטרקוב תרע"א), בביאורו עה"פ הנ"ל, דהבטחת התורה שהקב"ה יברך את עם ישראל שיציאתם מהעולם תהא בלא חטא, וממילא הנולדים יבואו ביאה ראשונה לעולם, (כיון שקודמיהם לא יצטרכו לגלגול), וכשם שילדו בלא חטא כך יצאו מהעולם ללא חטא. ועיין **במשכיל לדוד** (על פירושו רש"י עה"ת דברים כח.ג).

כא) רש"י ד"ה ספק נדה, וכ"ש ודאי. וכתב **המהרש"א** (חידושי אגדות), **דרש"י בסנהדרין** (קג). ד"ה **שלא פירש**, דקשה לו כשימצא אשתו ספק נדה יותר מודאי, שעל הספק הוא מיצר ויצרו תקפו, ואומר טהורה היא ועל חנם אני מונע. ו**התוס' הרא"ש** (כאן) הוסיף דבספק גם אינו נזהר כל כך.

כב) רש"י ד"ה משולשין, שיש שנה שלוקה וכו'. הקשה **המהרש"א** (חידושי אגדות), ההא הוי בכלל "פרי אדמתך". ולכך פירש, דהברכה היא שלא יחסר לאדם כל צרכיו, בין בתבואה שהיא אוכל, ובין בגפנים שהן לשתיה. ובין בזיתים שהן לסיכה ולמאור. ועיין **בתוס' יבמות** (סג). ד"ה **שאיך**, ודוי"ק.
כג) בא"ד, שם. הקשה **התורת חיים**, הא האי קרא איירי בזמן שעושין רצונו של מקום, כדכתיב ברישא דקרא "והיה אם שמוע תשמע וכו'", ובזמן שעושין רצונו של מקום הברכה שרויה ואין השדות לוקות. ופירש כעין **המהרש"א** (שהובא באות הקודמת). ולבסוף כתב, "יותר נראה כדפירש רש"י, וביחיד

האי, תלמודא קאמר לה וקאי אמתניתין, אבל לפירושו רש"י ד"ה **דתתבור**, ניחא טפי דקאי אמילתא דמר. ועיין **ביד דוד**.

ג) גמ', הא לן והא להו. הקשה **הלחם אבירים**, אמאי לא משנינן דמתניתין איירא בדלא כריב ותני, והא דמתני ר' יהודה מיירי בדכריב ותני. ותירץ, דעל כרחק טעמא דתנא דמתניתין אינו משום שינוי הזרעים, מדקטנית יזרענה תבואה, אלא טעמא משום דהקטנית מצד עצמה מכחשת, ואין לחלק בין כריב ללא כריב.

ד) רש"י ד"ה הא לן והא להו, מתני' בא"י קאי וכו'. כתב **הלחם משנה** (פ"ח משכירות ה"ט), דלגירסת רש"י, משמע מפשט הגמ' דלא חלקו בין בבל לארץ ישראל, אלא לענין הקטניות. אבל לענין חטיף ושעורין שוים הם, דשעורים לא יזרענה חטים. אבל כתב, דמדברי **הטור** (שכד), לא משמע כן, דכתב, אבל בבבל וכיוצא בו יכול לשנות מאיזה מין שירצה. ודברי רש"י נוטין לכך, שכתב, בבבל קיימינן שהיא מצולה וטבועה בבצעי המים, וליכא למיחש לכחשא דארעא, משמע דאפילו לענין חטיף ושעורין יכול לשנות. והקשה, דאם כן ודאי דרב יהודה ברישא נמי הוה ליה לאתנויי שעורין יזרענה חטים, כיון דבבבל קאי, ואי הוה מתני הכי אמאי לא הקשה לו מחלוקה דרישא, ולימא והא אנן תנן שעורין לא יזרענה חטים, כי היכי דהקשה לו בסופא. ותירץ, דאולי משום דרב יהודה הכי הוה מתני ליה. ועוד, דגמר מתניתין ואקשי ליה למאי דסליק מיניה. וכן כתב **הרש"ש**, דמתני ליה ברייתא, והתם לא קתני דינא דחטים ושעורים. וכן הוכיח גם **מהגהות הגר"א** (בסוגיין). וכתב **הלחם משנה**, דאי מפרשינן דאין חילוק בין ארץ ישראל לבבל אלא לענין קטניות בלבד, וכדביאר **המגיד משנה** (שם) בדברי **הרמב"ם**, אתי שפיר טובא. ועיין באות הבאה.

ה) בא"ד, וליכא למיחש לכחשא דארעא. אבל **השיטה מקובצת** בשם **הראב"ד** פירש, דלבני בבל היו שדות שמנות. ויותר היה שוה להם קטנית מן התבואה, מפני ששואב הלחות שבהן המרקיבה פירותיהן. ולדבריו ליתא לקושיית **הלחם משנה והרש"ש** באות הקודמת. ועיין **בנמוקי יוסף** (סג: מדפי הרי"ף), דחוצה לארץ דינה כבבל.

ו) בא"ד, בסוה"ד, ור"ש אוסר כדאמרן. ביאר **המהרש"א**, דאף דר' יהודה מתני לרבין במתניתין (לפירושו רש"י) "תבואה יזרענה חטים". מכל מקום מתני ליה דר"ש אוסר. והטעם, דאף דבבבל לא חיישינן לכחשא דארעא, מכל מקום אינו רשאי לשנות. דהשנוי מקלקל התבואה אף בלא הכחשה.

ז) רש"י ד"ה דילי, יש באילנותי וכו'. אבל **התוס' הרא"ש** פירש בשם ר"מ, דילך דילי וכו', כלומר אין אנו מקפידין זה על זה, ומכל מקום נהוג בני מצראה.

ח) גמ', באיתמר אילן העומר על המיצר. **הרש"ש** גרס "איתמר" בלא ד'.
ט) גמ' ושמואל אמר חולקין. כתב **בשיטה מקובצת** בשם **הראב"ד**, דהלכה כשמואל. והא דאמר ליה ר"י לרבין בר ר"נ "ונהוג בני מצרא אילן הנוטה לכאן וכו'", לאו משום דהלכה כרב, אלא דכך מנהג המקום.

י) גמ' אסור לו לאדם שיעמוד וכו'. כתב **החזון איש** (ח"מ ליקוטים סימן כא, עמוד רנה), מסודות הבריאה. כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחורבן של גשמים מוצקים וכו' (ולכך אמרינן לא תובין ארעא הסמוכה למתא), ובשעה שבני אדם מתפעלים על מציאות מוצלחה, מעמידים את מציאות זו בסכנה, ומכל מקום הכל בידי שמים, וכל שלא נגזר עליה בדין שמים לאבדן הדבר ניצל, אבל כשנגזר הדבר לאבד, מתגלגל הדבר לפעמים על ידי שימת עין תמהון על הדבר, ועל ידי זה הוא כלה. ועיין לקמן אות כז. ועיין **במכתב מאליהו** (ח"ד עמ' ז' וט'). ועיין **קהילות יעקב** (בבא קמא סימן מה סק"א), שכתב דאם יתברר שעל ידי הבטתו ניזק, יתכן דחייב לשלם.

יא) תוס' ד"ה אילן, פי' הקונטרס אינו מיושב וכו'. ביאר **בכוס הישועות**, דקשיא להו על רש"י, ד"על המצר" משמע דנטוע על המצר ממש. ו**בתוס' הרא"ש** כתב, דרש"י הכרח לפרש דהמחלוקת היא בנטית השרשים, משום דאמרינן **בבבא בתרא** (כז:), אילן הנוטה, בעל הקרקע מביא וקורא, דאולינן בתר השרשים. ועיין **בשיטה מקובצת** בשם **תוס' רבינו פרץ** דהקשה על רש"י, ד"הנוטה" משמע נטית הענפים.

יב) בא"ד, והשאר לרשות שנוטין הוי הכל שלו. כתב **החכמת מנוח**, דלפי זה הא דאמרינן "דילי דילך וכו'", היינו שיש ענפים שהוא גרם לצמיחתן והם נוטים לרשות השני, וכן להיפך. ו**התוס' הרא"ש** הביא פירוש הר"ח, שכונתו אין אנו מקפידים זה על זה ומכל מקום נהגו בני מצרא וכו' כלומר אף שאנו ידידים שאינם מקפידים זה על זה, מכל מקום לכתחילה ננהג כמנהג בני

הדרך היוזמי

מסכת בבא מציעא דף קז - דף קח

כ אב - כא אב התשס"ט

העושה רצונו של מקום איירי דכל הנך ברכות בלשון יחיד נאמרו.

דף קז ע"ב

כד גמ', והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זו עין הרע וכו' ושמואל אמר כו'. הקשה התורת חיים, דמשמע ד"מכל חלוי" יליף להו, והא פשיטא דקרא משמע שיסיר כל מיני חולי, ומנא להו לאפוקי קרא מפשוטיה, ולומר דקאי על עין הרע ורוח צינה בלבד. ותירץ, דהוקשה להם קרא ד"והסיר", אמאי הבטיח הכתוב להסיר ממנו כל חולי, דטפי הוה ליה להבטיח שלא ישימם עליו כלל, דומיא דסיפא דקרא דכתיב "וכל מודה מצרים הרעים לא ישימם בך", הלכך מוקי לה בדברים הבאים על האדם לפי טבע בריאת העולם, ואי אפשר לשום אדם להמלט מהן, כגון עין ורוח וצינה וצואה ומרה שבאין על האדם מצד טבע בריאת העולם. ולהכי הוצרך הכתוב להבטיח שיסירם ממנו ולא יזיקו אותו.

כה גמ', סליק לבי קברי. כתב הבן יהוידע, דהא דנקט "סליק". משום דקברותיהם היו במקום גבוה כדי שלא יחריבוהם הגשמים.

כו גמ', אמר תשעין ותשעה בעין רעה וכו'. כתב החזון איש (הובא לעיל אות י), דכשנגזר עליהם מיתה ביום הכיפורים, הורמנה לפנייהם עין הרע על ידי שגלגלה מיתתן (ובעין מה שכתב תוס' ד"ה תשעין). ועיין עוד בעין אליהו. ובתוס' הרא"ש כתב בשם הערוך, שנטעו אילנות על הקברים, והשביעם שלא יוציאו פרח אלא אותם שנטועים על אותם שמתו בזמנם. ובהערות להגרי"ש אלישיב הקשה, דמשמע מתוס' מגילה (כט.). ד"ה אין, דאין ליטוע אילנות על הקברים עצמן. ובשיטה מקובצת בשם ר"ח פירש, דרב עשה שאלת חלום, ואמרו לו בחלומי, צ"ט מתים בעין הרע ואחד בדרך ארץ. ויש שלא גרסו "עבד מאי דעבד".

כז תוס' ד"ה תשעין, בתוה"ד, וי"ל שמתו בדרך ארץ יותר מאחרים. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), בהא דסליק רב לבי קברי ואמר צ"ט בעין רעה וא' בדרך ארץ, וכי לא היו בני יוסף ביניהם. ותירץ, דבני יוסף לא גלו לבלב, אלא לחלח וחבור בתוך עשרת השבטים. אמנם הלחם אבירים פירש, דצ"ט היינו מכל העולם.

כח גמ', ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות. כתב היר דוד, דלרב לא קשה, משום דלא קאמר דכולם מתים בעין, אלא מיעוטם, ואיכא נמי דמתים באופן אחר.

כט גמ', הנך נמוי אי לאו זיקא. כתב השיטה מקובצת בשם תוס' רבינו פרץ, ואפילו בביתא דשישא איכא קצת זיקא.

ל גמ', ר' חנינא אמר זו צינה דא"ר חנינא הכל בידי שמים וכו'. כתבו התוס' בבבא בתרא (קמ"ד): ד"ה חוץ, דאף דצינה תלויה באדם, מכל מקום "והסיר ה' ממך כל חלוי", דהקב"ה יתן לו דעת לשמור מן הצינה ויתן לו בגד ללבוש. וכן כתבו התוס' בכתובות (ל) ד"ה הכל, ובתוס' עבודה זרה (ג): ד"ה שומר. והקשה המהרש"א (חידושי אגדות), אכתי מאי מביא ראייה מדר' חנינא להא דאמר "והסיר ה' וכו' זו צינה". וביאר, דלר"ח הא דכתיב "והסיר ה' ממך כל חלוי", אתא לרבות שאף חולי שתלוי באדם כגון צינה, יסיר הקב"ה ממנו. ומייתי ראייה מדר"ח דצינה תלויה באדם. והתורת חיים כתב [עיין באות], שאדם יכול להזהר שלא תבוא עליו צינה, אבל אם לא נזהר והמחלה באה אינו יכול להסירה, והבטיחה תורה שה' יסירה ממנו.

לא רש"י ד"ה וקיתון של מים, למי שאין לו יין. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), דלולי פירושו היה נראה, דדוקא מים, והן הם דבריהם באבות (ו, ד), "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה". ועיין בהגהות מצפה איתן דהוכיח כפירוש רש"י. ובפרי מגדים (משבצות זהב קנה"ב) נקט כרש"י. וכן כתב בשער הצינון (שם סק"ג).

לב גמ', וכולן פת שחרית במלח. כתב הפרי מגדים (או"ח משבצות קנה"ב, ב-ג) דשיעורה כביצה. ובעינן שתהא מה' מיני דגן, ואין יוצאים ידי חובתה בתבשיל מה' מיני דגן. ובקצות השלחן (סימן ל' בדה"ש סק"ג) כתב, דזמנה עד ד' שעות זמניות, (ועיין שבת י.). והב"ח (קנה"ה) כתב בשם מרדכי הארוך, שלא נהגו בפת שחרית, וטעמא משום מפני ששמעו שפת שחרית אינה באה אלא מתבואה רחוקה מישוב, ולא שמעה קול תרנגול, ולא קול מושכי אניות, והרגילים בה צריכים לאוכלה תדיר כל יום, ואי אפשר לעמוד בזה. וכתב הט"ז (שם סק"א), דמי שלא נותן לב לדברים אלו ומקיים הדברים כפשוטן לא הפסיד כלום. אמנם המגן אברהם (שם סק"ג) כתב על דברי הב"ח, דאין אלו אלא דברי נביאות ובגמ' לא משמע כן, ולולי דמסתפינא הייתי אומר שהשומע שמע וטעה, דאמרין בשבת (סו:) דפותה הוי דלא שמע קול וכו',

והוא סבר דפירוש זה קאי על פיתא כלומר פת שחרית. וכן כתב בתשובת חכם צבי (סימן טו). ובערוך השולחן. ועיין כף החיים (קנה"ב) ואשל אברהם (בוטשאטש), דאם אי אפשר לו, ישתה שתיה מזינה כגון קאו"ע עם סוכר או חלב, שלא לישראל אליבא ריקניא. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן טז) כתב, דאם אינו מקיימה אינו נקרא עבריין, אלא עצה טובה קא משמע לך.

לג גמ', וזוכה בדין. ביאר בהגהות היעב"ץ, דכשאין דעתו מיושבת, אף אם הוא זכאי, אינו זוכה בדין, מחמת שאינו יודע לסדר טענותיו, וחבירו יודע. אבל כשדעתו מיושבת, אף שבעל דינו נמי מיושב בדעתו, מכל מקום אמת יש לו רגלים כשהוא דבר דבור על אופניו.

לד גמ', לא יכם שרב ושמש כיון דלא וכו'. ביאר התורת חיים, דדיוק הגמ', דמדלא כתיב "ולא יהיה שרב ושמש", משמע דיהיה, אבל לא יכם, והיינו על ידי אכילת פת שחרית. ותמה המהרש"א (חידושי אגדות), היכא חזינן מהאי קרא דפת שחרית מצלת בחורף מפני הצינה. וביאר, שבחורף בעת עלית השמש בבוקר, הקור יותר גדול לפי הטבע, ועל שמש זו אמר הנביא שלא תכם, כיון שלא ירעבו ולא יצמאו.

לה גמ', ועברתם את ה' אלהיכם וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דלגבי עבודת ה' נקט לשון רבים, משום דבעבודה שהם מצוות ה', כל ישראל ערבים זה לזה, מה שאין כן בסיפא דקרא "וברך את לחמך וכו'" נקט לשון יחיד, דאכילה ושתיה כזו שמשתפקים בלחם ומים לא תמצא אלא ביחידי סגולה. ועיין ברוח חיים (אבות פ"ג מ"ו). ובפירוש תרגום יונתן על האי קרא.

לו גמ', וברך את לחמך וכו' זו פת במלח. ביאר התורת חיים, דמדלא כתיב "והסירותי" לפני "וברך", דכך היה ראוי, דמה הנאה יש לאדם שיש לו אוכל והוא חולה ואינו יכול לאכול ממנו, על כרחך דמיירי בחלאים התלויים בפת שחרית, ולכך הקדים "וברך", דעל ידי פת שחרית יסורו חלאים אלו ממנו.

לז גמ', דאנהרא דכולי עלמא. כתב השיטה מקובצת בשם תוס' שאנ"ץ, דקא משמע לך, דאף דדרך בני השדות להשקות משם שדותיהן, מכל מקום אינו דוקא שלהן אלא אף של בני הספינות.

לח תוס' ד"ה ארבע גרמידי, בתוה"ד, ולא כפי"ה הקונט' וכו'. בראש משביר ביאר, דהוקשה להם על פירוש רש"י, ד"זולז" משמע שהקרקע תהא זולה בעיניו, כלומר שלא ידקדק מלהרחיבה. ורש"י סבר ד"זולז" קאי אמדידה ולא אקרקע.

לט תוס' ד"ה בתרי עברי, בתוה"ד, וא"ת דאמרין בסוף פרק המוכר פירות. הקשה החכמת מנוח, אמאי לא הקשו הכי לעיל גבי אנגרא. ותירץ, דמצין למימר דבאנגרא הוא דבעינן ד' אמות, אבל בנהרא סגי באמה, וכדאמרין בפרק המוכר פירות. מה שאין כן הכא דאמרין גבי נהרא דמשייר כמלא כתפי נגדי, הוקשה להו מאי שנא מההיא דהמוכר פירות דמשייר אמה. ובסוף דבריו כתב, דנראה דהכל דיבור אחד מתוס' ד"ה ארבע גרמידי. וכן כתבו המהר"ם והמהרש"א.

מ בא"ד, בסוה"ד, אי נמי ארבע אמות דהכא וכו'. אבל עיין בתוס' בבא בתרא (צט:): ד"ה ואמה שדחה האי פירושו. ועיין ברשב"ם (שם) ד"ה אמת המים.

מא גמ', והכתיב התקוששו וקשו. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), א. מלשון קש, כלומר הסר קש מבין עינך תחילה. ב. מלשון חיפוש ופישפוש, היינו, תפשפש תחילה במעשיך.

דף קח ע"א

א גמ', מאן קצייה תקוץ ענפיה. הקשה הבן יהוידע, מדוע קללו בבניו, והא לא הזיקו אלא בממונו. וביאר, דכוונת רבה היתה לקלל שיקצצו ענפי אילנותיו של רבה בר ר"ג, אלא שהסטרא אחרא קיטרג ופירש דבריו על בני רבה בר ר"ג. ועיין בעיני יעקב (על העין יעקב).

ב תוס' ד"ה ליקוץ ענפיה, שזה היה אותו יער עצמו וכו'. אבל המאירי כתב, דאף שמן הדין יכול הדיין לצוות לקוץ שלא מדעת הבעלים. מכל מקום אם היה הבעלים תלמיד חכם, ראוי ליזהר שלא לקוץ אלא מדעתו, הואיל ותלמיד חכם אינו מסרב לדין ובודאי יקוץ, ומי שעשה כן עשה שלא כהוגן ויזהר מקללת חכם.

ג בא"ד, שם. כתב היר דוד, דתוס' פליגי אהא דכתב רש"י בדה"ח, דרבה בר ר"ג לא היה יודע שכן היה וכו'. וסברי שהיה יודע ואף על פי כן אמר "ויד השרים וכו'", כיון שהיה לו לרבה בר ר"ה לחשוש מפני מראית העין. ועיין בכוס הישועות מה שביאר בדברי התוס'.

מודה שמחל בלב שלם מהני.
(יב) גמ', אין אונאה לקרקעות. בטעמא דמילתא כתב הרא"ש (בסימן כה), שפעמים אדם קונה קרקע בהרבה יותר מדמיו, ואם כן אין מחיר לקרקע. וכן כתב בספר החנוך (מצוה שלז). אבל בתוס' בבא בתרא (סא:): **"ד"ה שמע מינה,** כתבו, דהוה גזירת הכתוב.
(יג) גמ', זבין ליה גריוא דארעא כו' כתב השיטה מקובצת בשם רבינו חננאל והרמ"ק, דאם עידית היא, יתכן שקנאה לבד מפני טובתה, ואם זיבורית מפני שקנאה בזול.

דף קח ע"ב

(יד) גמ', ואי לא איערומי קא מערים. כתב רש"י בד"ה ואי לא, מהשתא מסלקינן ליה. ומשמע, דגם המעט שקנה בתחילה מתבטל. אבל ברמב"ם (פי"ג משכנים ה"ה) כתב, שמסלק אותו מהשדה שקונה לבסוף, ומשמע, שמהא דזבין בתחילה אין הבר מצרא מסלקו.

(טו) גמ', מכר כל נכסיו לאחד כו'. פירש רש"י בד"ה מכר כל נכסיו, טעמא, דבמקום פסידא ליתא לדינא דבר מצרא. ודייק מזה השיטה מקובצת, שאם המצרן רוצה לקנות את כל השדות יש דינא דבר מצרא. אבל הרמב"ן והר"ן כתבו, שאפילו שרוצה לקנות הכל, ליתא לדינא דבר מצרא.

(טז) גמ', שמותי ודאי משמתנין ליה. הקשה הרא"ש (בסימן כח), למה משמתים אותו מיד, ולא ממתינים לראות אם יהא נזק מהגוי. ותירץ, שהחמירו חכמים לקנסו שיכתוב לו שטר שיעבוד על נכסיו, ויחול השיעבוד מעתה. ובתורת חיים כתב, דהוא משום עונש על דעבד שלא כראוי שמכר לגוי.

(יז) גמ', משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא. ביאר בשיטה מקובצת בשם רבינו ברוך בספר החכמה, דכמו שהמלוה עשה הישר והטוב גביה דאזופיה, אית ליה נמי ללוה למעבד הטוב והישר למכור לו אותו משכון בדמים שרוצים אחרים ליתן לו, ובר מצרא לא מצי מעכב עליה, דאיהו מצרן טפי דמשכונה גביה.

(יח) גמ', לאשה וכו' לית בה משום דינא דבר מצרא. פירש רש"י בד"ה לאשה ליתמו, מכר לאשה. ובמאירי כתב, יש מפרשים גם באשה המוכרת. וכן פסק הרמ"א (סימן קע"ה סעיף מ"ז). ובסמ"ע (שם, סקפ"ז) הביא מהרי"ו דפליג. ובמרדכי (סימן שצד) כתב, שגם אם המצרן אשה, ליכא דינא דבר מצרא.

(יט) תוס' ד"ה ארעא כו', שהבית וכו' מרי דארעא מעכב שלא ימכור הלה עציו ואבניו. כתב התורת חיים, דהטעם דקרו לבית לשון עצים ואבנים. משום דסברי, דדוקא אם מתכוין ליקח העצים והאבנים קדים בעל הקרקע, אבל אם מתכוון להשאיר הבית על תילו, אין לבעל הקרקע עדיפות עליו, ומשום דינא דבר מצרא ליכא כיון שאינו נוהג בבתיים.

(כ) גמ', ארעא לבתי וארעא לזרעא ישוב עדיף. עיין רש"י ד"ה ארעא לזרעא. אבל בשיטה מקובצת פירש בשם ר' יהונתן, דמייירי כששניהם אינם מצרנים, וכן הביא המגיד משנה (פרק יד משכנים ה"א) בשם יש מי שפירש.

(ד) גמ', אבל רבנן לא. כתב השיטה מקובצת בשם הרמ"ך, דדוקא מי שתורתו אומנותו, דלא עסיק במידי אחרינא, אף שנוטל על למודו שכר בטלה. **והשלטי גבורים** (סד. מדפי הרי"ף אות א') כתב בשם הרא"ש (בבבא בתרא פ"א סימן כ"ו), דהוא תלמיד חכם שיש לו קצת אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר. וכל עת שהוא פנוי מעסקיו הוא חוזר על למודו ולומד תדיר. ועיין בשיטה מקובצת בבא בתרא (ח). בשם הרמב"ן, דהלומדים עם התלמידים בשכר, אין לפוטרים מהמס.

(ה) גמ', ולא אמרן אלא דלא נפקא באוכלוזה אבל לאוכלוזה לא כו'. במסורת הש"ס הביא פירוש הערוך, דאוכלוזה היינו המון עם. וכן פירשו רבינו גרשום והנמוקי יוסף בבא בתרא (ח). והם מפרשים אוכלוזה מלשון אוכלוסין, אבל רש"י (שם) ד"ה דלא נפקי, מפרש מלשון הכרזה. וטעמא דאינם יוצאים פירש היד רמ"ה בבא בתרא (ו: אות פ'), משום דזילותא היא לדידהו לאיזולוולי באפי עם הארץ. וכן כתב הרמב"ם (פי"ז משכנים ה"ו) שלא יצאו "עמהן". אבל הר"י מייגש (שם) פירש, דזילותא שיהו מתקנים בעצמם. וכן כתב המאירי (שם), שאין כבודם במלאכה פחותה כזו. ונפקא מיניה אם ילך לתקן לבדו או בחבורת תלמידי חכמים].

(ו) גמ', שם. כתבו הר"ן בבא בתרא (ח) והנמוקי יוסף בסוגיין (דף סד. מדפי הרי"ף), שרבנן פטורים גם מלשכור אחרים במקומם. אבל בריטב"א בבבא בתרא (שם) הביא שיטת יש אומרים, שצריכים לשכור אחרים.

(ז) גמ', האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא כו'. הקשה המאירי, אמאי לא אמרינן דהוה כמיצר שהחזיקו בו רבים שאסור לקלקלו ונסלק ליה. ותירץ, שאינו מקלקל את המקום ואינו מונע מאנשים לעבור שם. אך דייק ברש"י ד"ה האי, שמקלקל, ובכל זאת לא מסלקינן ליה בתר דעבד.

(ח) גמ', האי מאן דאחזיק ביני אחי. עיין רש"י ד"ה ביני אחי ותוס' ד"ה האי מאן. אבל הרמב"ן והנמוקי יוסף (סד. מדפי הרי"ף) ביארו, דלר' נחמן אין בטסקא דינא דבר מצרא, כיון דהוי זכיה מהפקר שאינו יכול למצוא במקום אחר, ודמי למתנה ולא למכר.

(ט) תוס' ד"ה האי מאן דאחזיק כו', בתוה"ד, דאמצרנות קאמר כדמוכח בכתובות פרק אלמנה. הקשה המהרש"א, אמאי לא הוכיחו מהא דהגמ' מייתי לדינא דר' נחמן להקשות על דינא דבר מצרא. ותירץ, דאינה ראייה, דאיכא למימר דר' נחמן איירי באופן כללי שאין אונאה לקרקע, והגמ' מייתי דהוא הדין דליכא אונאה לענין מצרנות, דכיון שהלוקח קנה לעצמו, הוא דומה לבעל הבית.

(י) גמ', נהרדעי אמרי אפי' משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה משום שנאמר לעשות כו'. כתב המאירי דהוה תקנה דרבנן. וכן לשון רש"י לקמן (עמוד ב') ד"ה לית. אבל בשלטי גבורים (אות ב') כתב, חייב ליתן שהתורה אַמרה כו', משמע דהוי מן התורה.

(יא) רש"י ד"ה נהרדעי אמרי צריך למיקני, דאי לא קנה מיניה מצי אמר ליה משטה הייתי כך. כתב החזון איש (אבן העזר ע"ז סק"ג) דמבואר ברש"י, דבעצם מועילה מחילה, אלא שטוען משטה הייתי, ליכא אונאה אבל אם

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרת היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©